

Alternative Medicine

Show# 258 | Feb 8th 2020

To see the Teshuva of Reb Asher Weiss [click here](#)

רמב"ן פרשת בחקתי פרק כו פסוק יא

והכלל כי בהיות ישראל שלמים והם רבים, לא יתנהג ענינם בטבע כלל, לא בגופם, ולא בארצם, לא בכללם, ולא ביחיד מהם, כי יברך השם לחמם ומימם, ויסיר מחלה מקרבם, עד שלא יצטרכו לרופא ולהשתמר בדרך מדרכי הרפואות כלל, כמו שאמר (שמות טו כו) כי אני ה' רופאך. וכן היו הצדיקים עושים בזמן הנבואה, גם כי יקרה עון שיחלו לא ידרשו ברופאים רק בנביאים, כענין חזקיהו בחלותו (מ"ב כ ב ג). ואמר הכתוב (דהי"ב טז יב) גם בחליו לא דרש את ה' כי ברופאים, ואילו היה דבר הרופאים נהוג בהם, מה טעם שיזכיר הרופאים, אין האשם רק בעבור שלא דרש השם. אבל הוא כאשר יאמר אדם, לא אכל פלוני מצה בחג המצות כי אם חמץ:

אבל הדורש השם בנביא לא ידרוש ברופאים. ומה חלק לרופאים בבית עושי רצון השם, אחר שהבטיח וברך את לחמך ואת מימך והסירותי מחלה מקרבך, והרופאים אין מעשיהם רק על המאכל והמשקה להזהיר ממנו ולצוות עליו:

וכך אמרו (ברכות סד א) כל עשרין ותרתין שנין דמלך רבה רב יוסף אפילו אומנא לביתיה לא קרא, והמשל להם (במדב"ר ט ג) תרעא דלא פתיח למצותא פתיח לאסיא. והוא מאמרם (ברכות ס א) שאין דרכם של בני אדם ברפואות אלא שנהגו, אילו לא היה דרכם ברפואות יחלה האדם כפי אשר יהיה עליו עונש חטאו ויתרפא ברצון ה', אבל הם נהגו ברפואות והשם הניחם למקרי הטבעים:

וזו היא כונתם באמרם (שם) ורפא ירפא מכאן שנתנה רשות לרופא לרפאות, לא אמרו שנתנה רשות לחולה להתרפאות, אלא כיון שחלה החולה ובא להתרפאות כי נהג ברפואות והוא לא היה מעדת השם שחלקם בחיים, אין לרופא לאסור עצמו מרפואתו, לא מפני חשש שמא ימות בידו, אחרי שהוא בקי במלאכה ההיא, ולא בעבור שיאמר כי השם לבדו הוא רופא כל בשר, שכבר נהגו. ועל כן האנשים הנצים שהכו זה את זה באבן או באגרופ (שמות כא יח) יש על המכה תשלומי הרפואה, כי התורה לא תסמוך דיניה על הנסים, כאשר אמרה (דברים טו יא) כי לא יחדל אביון מקרב הארץ, מדעתו שכן יהיה. אבל ברצות השם דרכי איש אין לו עסק ברופאים:

תורת האדם שער המיחוש - ענין הסכנה

ומסתברא דהא דאמרינן נתנה תורה רשות לרופא לרפאות, לומר שאינו אסור משום חשש השגגה, א"נ שלא יאמרו הקדוש ברוך הוא מוחץ והוא מרפא, שאין דרכן של בני אדם ברפואות אלא שנהגו, כענין שכתוב (ד"ה ב' ט"ז) גם בחליו לא דרש את ה' כי אם ברופאים. אבל האי רשות רשות דמצוה הוא דמצוה לרפאות ובכלל פקו"נ הוא כדתנן מאכילין אותו ע"פ בקיאים. ותניא (יומא פ"ג ב') מי שאחזו בולמוס מאכילין אותו ע"פ בקיאים דבש וכל מיני מתיקה מפני שהדבש וכל מיני מתיקה מאירין את העינים, וכל אלו על פי בקיאים מאכילין אותו, שאם היתה אישתא צמירתא בבולמוס שלו והאכילוהו דבש הרי אלו הורגין אותו. ותנן נמי (פ"ד א') החושש בפיו מטילין לו סם בשבת, וכן רבינא (פסחים כ"ה ב') דשייף ל' לברתיה בגוהרקי דערלה משום אישתא צמירתא, וכן בכל מתרפאין חוץ מעצי אשרה, כלן בדרכים של מלאכת הרפואות עושין אותן, ואי אפשר לדעת אותן אלא ע"פ אותה חכמה. וכן עין שמרדה מותר לכוחלה בשבת, מלאכת הכוחלין משערי הקלורין של רפואות היא, והואיל ומחללין שבת ברפואות ש"מ בכלל פקוח נפש הן, ופקוח נפש מצוה רבה היא, הזריז בחכמה זו משובח והנשאל מגונה והשואל שופך דמים, וכ"ש המתיאש ואינו עושה. וש"מ כל רופא שיודע בחכמה ומלאכה זו חייב הוא לרפאות, ואם מנע עצמו ה"ז שופך דמים.

רמב"ן מלחמת ה' מסכת סנהדרין דף יח עמוד א מדפי הרי"ף

ואומר ואך את דמכם לנפשותיכם אדרוש מיד נפשותיכם אדרוש את דמכם וכל חכמי ישראל הנהרגים על קדושת השם בשעת הגזירה אי נמי בפרהסיא היא וכן אמרו בירושלמי אלו שמע ר' אבא למיליהון דרבנן דאמרי יעבור ואל יהרג הוה אזיל ליה ושם אמרו ר' בונא זעירא חמוניה פרי חורי חמרא בשובתא אלמא לא הוי מסרי נפשיהו לקטלא בלפנים משורת הדין ולא שמענו מדת חסידות לחולה של סכנה שלא יחללו עליו את השבת אלא המזרז משובח והמונע עצמו מתחייב בנפשו.

העמק דבר פרשת נשא פרק ו פסוק יא

מאשר חטא על הנפש. אחר שכתוב במת שבא בפתע פתאום שאין שום אשמה על הנזיר, מבואר דהחטא הוא שפירש עצמו מן היין, ואם לא אירע לו זו הסיבה לא היה נקרא חוטא על הנפש, שהרי כדאי הוא להזיר עצמו מן התענוג הגשמי כדי להשיג תענוג רוחני של דביקות בה', אבל אחר שאירע לו באונס זו הסיבה, אות הוא שאינו ראוי לכך, ואם כן בחנם ציער עצמו מן היין, וביקש דבר שגבוה מערכו, וכיוב"ז ביארנו בפרשת קרח הפסוק את מחתות החטאים האלה בנפשותם [י"ז ג']:

Selected audio from our listeners

Comments on the Show

Comments on the show 1 *click here*

Comments on the show 2 *click here*

Comments on the show 3 *click here*

Comments on the show 4 *click here*

Comments on the show 5 *click here*

Comments on the show 6 *click here*

Comments on the show 7 *click here*

ספר מורה הנבוכים חלק ג פרק לז

המצות אשר כלל אותם הכלל השני, הם המצות אשר ספרנום בהלכות ע"ז, ומבואר הוא שהם כולם להציל מטעות עבודה זרה ומדעות אחרות בלתי אמתיות התגלגלו עם עבודה זרה, כמעונן, ומנחש, ומכשף, וחובר חבר, ושואל אוב וזולתם מן הכת שלהם, וכשתקרא כל הספרים אשר זכרתי לך יתבאר לך שהכשוף אשר תשמע אותו הוא מפעולות שהיו עושים אותם, הצאב"ה, הכשדיים, והכלדיים, ויותר היה במצריים, ובכנעניים, היו מביאים לחשוב בהם או היו חושבים שבהם יעשו מעשים נפלאים במציאות אם לאיש אחד או לאנשי מדינה, והמעשים ההם אשר יעשו אותם המכשפים אין ההקש נותן אותם ולא יאמין השכל שהם יחייבו דבר כלל, כמו שיכוונו לקבץ צמח ידוע בעת ידוע, או ילקח מן הדבר הפלוני מספר הפלוני ומכך מספר כך, והוא שער גדול מאד ואני אכללהו לך בשלשה מינים, האחד מהן מה שנתלה בדבר מן הנמצאות, צמח או בעלי חיים או מוצא, והשני מה שנתלה בהגבלת זמן שיעשו בו המעשים ההם, והשלישי פעולות אנושיות שיעשו, כרקוד, או טפוח, או הצוחה, או השחוק, או שישכב על הארץ פרקדן, או לשרוף דבר, או לעשן בעשן ידוע, או דברים ידובר בהן מובנים או בלתי מובנים, אלו הם מיני מעשה הכשוף, ויש פעולות כשוף שלא ישלמו אלא בכל אלו הפעולות, באמרם ילקח כך וכך עלה מן הצמח הפלוני, ויקחהו בהיות הירח במעלה הפלונית, בעת שהוא ביתד מזרח או זולתו מן היתדות, וילקח מקרן הבהמה הפלונית או מזיעתה או משערה או מדמה שיעור כך והשמש בחצי השמים דרך משל, או במקום מוגבל, וילקח מן המוצא הפלוני או ממוצאים רבים ויותר במולד כן והכוכבים על ערך כך, אחר כן תדבר ותאמר כך ואתה תעשן בעלין ההם וכיוצא בהן לצורה ההיא המותכת, ויארע כך, ויש פעולות כשוף יחשבו חושבים שהם ישלמו באחד מן המינים ההם, ורוב מעשה הכשוף האלו יתנו בהן שיהיו העושות נשים על כל פנים, כמו שנמצא שזכרו בהוצאות המים, שעשרה נשים בתולות ילבשו חלי ובגדים אדומים וירקדו דוחקות אחת חברתה הולכות לפנים ושבות לאחור וירמוז לשמש והשלמת הפעל ההוא הארוך עד שיצאו המים לפי מחשבתם, וכן זוכרים שארבע נשים תשכבנה על גבן ותגבהנה רגליהן מסופקות ויאמרו כך ויעשו כך והן על זאת ההצעה המגונה, ויסור הברד היורד על המקום ההוא, והרבה מאלו ההבלים והשגעונות, ולא נמצאם כלל שיתנו בפעולתם אלא נשים, וא"א לפעולת הכשוף מבלתי הבטה בענייני הכוכבים, ר"ל שהם יחשבו שזה הצמח מחלק הכוכב הפלוני, וכן כל ב"ח וכן כל מוצא ייחסוהו לכוכב, וכן יחשבו שהפעולות ההם אשר בעשותם אותם יעשה להם הכשוף, הם מיני עבודות לכוכב ההוא וירצהו הפעל ההוא או המאמר ההוא או העשן ולזה יעשה לנו מה שנרצה. ואחר זאת ההקדמה אשר התבאר לך מקריאת ספריהם הנמצאים עתה בידינו שכבר הודעתים לך, שמע דברי, אחרי שכונת התורה כולה וקטבה אשר עליו תסוב הוא הסרת ע"ז ומחות זכרה, ושלא יחשב בכוכב מן הכוכבים שהוא מזיק או מועיל בדבר מאלו העניינים הנמצאים לבני אדם, שזה הדעת הוא המביא לעבדם, התחייב בהכרח שיהרג כל מכשף, כי כל מכשף הוא עובד ע"ז בלא ספק, אבל בדרכים מיוחדים זריים בלתי דרכי עבודת ההמון לאלהות ההם, ולהיות הפעולות ההם כולם אמנם התנה ברובם שיעשו הנשים, אמר מכשפה לא תחיה, ועוד לחמלת בני אדם בטבע להרוג הנשים, ולזה בארה ג"כ בע"ז לבד, איש או אשה, וכפל ואמר את האיש או את האשה, מה שלא בא כמו זה לא בחלול שבת ולא בזולתו, וסבת זה רוב החמלה עליהם בטבע. וכאשר היו המכשפים חושבים בכשופיהם שהם עושים מעשה ושהם בפעולות ההם

מגרשים החיות הרעות מן העירות, כאריות והנחשים וכיוצא בהן, ויחשבו ג"כ שהם בכשופיהם ידחו מיני נזקים מצמח האדמה, כמו שנמצא להם פעולות שיחשבו שהם ימנעו רדת הברד, ופעולות יהרגו התולעת מן הכרמים עד שלא יפסידם, וכבר האריכו בהריגת תולעת הכרמים ר"ל הצאב"ה ודרכי האמרי ההם הנזכרים בספר עבדת הנבטי"ה, וכן יחשבו שיש להם פעולות ימנעו נפילת עלי האילן ונשירת הפרי, ומפני אלו העניינים המפורסמים אז, כלל בדברי הברית שבעבודת ע"ז ומעשה הכשוף ההם אשר תחשבו שירחיקו מכם אלו הנזקים, בהם יחולו הצרות ההם בכם, אמר והשלחתי בכם את חית השדה וגו', ואמר וישן בהמות אשלח בם עם חמת זוחלי עפר, ואמר פרי אדמתך וכל יגיעך וגו', ואמר כרמים תטע ועבדת ויין לא תשתה ולא תאגור וגו', ואמר זיתים יהיו לך וגו', עקר הענין שכל מה שהתחכמו בו עובדי ע"ז לחזק עבודתם ולהעמידם לעד ולהביא בני אדם לחשוב שהם דוחים נזקים ידועים ומביאים תועלות מיוחדות, כלל בדברי הברית ואמר שבעבודתה ימנעו התועלות ההם ויחולו הצרות ההם. הנה התבאר לך אתה המעיין למה כוונה התורה לאותם פרטי הקללות והברכות הנכללות בדברי הברית וייחדם מזולתם, ודע שעור זאת התועלת הגדולה ג"כ, ולהרחיק מכל מעשה הכשוף הזהיר מעשות דבר מחקותיהם ואפי' במה שנתלה במעשה העבודה וכיוצא בהן, ר"ל כל מה שיאמר שהוא מועיל ממה שלא יגזור אותו העיון הטבעי אבל נוהג לפי דעתם, כמנהג הסגולות והכחות המיוחדות, והוא אמרו ובחקותיהם לא תלכו, ולא תלכו בחקות הגוים, והם אשר יקראום ז"ל דרכי האמורי, מפני שהם סעיפי מעשה המכשפים, שהם דברים לא יגזרם היקש טבעי, אך הם מושכים למעשה הכשוף אשר הם נסמכים לעניני הכוכבים בהכרח, ויתגלגל הענין להגדיל הכוכבים ולעבדם ולרוממם, ואמרו בפירוש כל שיש בו משום רפואה אין בו משום דרכי האמורי, רוצים בזה שכל מה שיגזרו העיון הטבעי הוא מותר וזולתו אסור, וכן כאשר נאמר אילן שמשיר פירותיו טוענו באבנים או סוקרו בסקרא, הוקשה על זה המעשה בשלמא טוענו באבנים כי היכי דליכחש חיליה אלא סוקרו בסיקרא מאי טעמא וכו', הנה התבאר שסקירה בסקרא וכל מה שדומה לזה ממה שלא יגזרו ההיקש הטבעי אסור לעשותו משום דרכי האמורי, וכן אמרו בשליא של מוקדשין תקבר, אמרו אין תולין אותה באילן ואין קוברין אותה בפרשת דרכים מפני דרכי האמורי, ואל יקשה עליך מה שהתירו מהם במסמר הצלוב וישן השועל, כי הדברים ההם בזמן ההוא היו חושבים בהן שהוציא אותם הנסיון והיו משום רפואה, והולכין על דרך תלות העשב שקורין בערבי פאביני"ה ובלע"ז פיאוניא"ה על הכנפה, ונתינת צואת הכלב למורסות הנרון, והעישון בחומץ ומרקשי"ט למורסות המכות הקשות, כי כל מה שנתאמת נסיונו באלו אף על פי שלא יגזרו ההיקש הוא מותר לעשותו, מפני שהוא רפואה ונוהג מנהג שלשול הסמנין המשלשלים, והעלה בידך אלו הנפלאות ממאמרי זה אתה המעיין ושמרם כי לוית חן הם לראשך וגו'. והנה בארנו בחבורנו הגדול שהקפת פאת ראש ופאת זקן אסור מפני שהוא תקון כומרי עבודה זרה, והוא הסבה גם כן לאסור השעטנז, כי כן היה תקון הכומרים גם כן היו מקבצים בין הצומח ובעלי חיים בלבוש אחד והיה חותם אחד מן המוצאים בידו, תמצא זה כתוב בספריהם, והוא הסבה גם כן באמרו לא יהיה כלי גבר על אשה וגו', תמצאהו בספר טומטום יצוה שילבש האיש בגד אשה צבוע כשיעמד בכוכב נוגה, ותלבש האשה השריון וכלי המלחמה בעמדה למאדים, ובו ג"כ אצלי סבה אחרת והוא שזה הפעל מעורר התאוה ומביא למיני זנות, ואמנם אסור ההנאה בעבודה זרה מבואר מאד, שפעמים יקחה לשבור אותה וישאירה ותהיה לו למוקש, אפילו אם שברה ויצקה או מכרה לעכו"ם נאסרה דמיה בהנאה, וסבתו כי הרבה פעמים יחשבו ההמון הענינים המקריים סבות עצמיות, כמו

שנמצא רוב בני אדם אומרים שאחר ששכן פלוני בזה הבית או קנה זאת הבהמה או זה הכלי העשיר והוסיף ממונו וכי היו מבורכים לו, וכן היה אפשר שיקרה לאיש אחד שתצליח סחורתו וירבה ממונו מן הדמים ההם ויחשבה לסבה, ושברכת דמי הצורה היא הנמכרת גרמה לו זה ויאמין בה, מה שכונת התורה כולה הפך האמונה היא כמו שהתבאר מכל דברי התורה, לזאת היא הסבה בעצמה באסור הנאת צפוי נעבד ותקרובת עבודה זרה וכליה, מפני שננצל מן המחשבה ההיא, כי היתה אמונתם בהם בזמנים ההם גדולה מאד עד שהיו חושבים שיחיו וימיתו ושכל טוב ורע מאתם רוצה לומר הכוכבים, ומפני זה עשתה התורה חזוקים להסיר הדעת ההוא, בברית, ועדים, ושבעות חמורות, ובאלות הנזכרות, והזהיר להשמר לקחת דבר ממנה וליהנות בה, והודיענו השם יתעלה שאם יתערב מדמיה שום דבר עם ממון אדם, יאבד הדבר ההוא כל הממון ההוא ויכלהו, והוא אמרו ולא תביא תועבה אל ביתך וגו', כל שכן שאין להאמין שיש בה ברכה. וכשתעיין בכל המצות שבאו בעבודה זרה אחת אחת תמצא סבתם מבוארת, והוא להסיר הדעות הרעות ולהתרחק מהם עד הקצה האחרון, וממה שנתעורר עליו הוא שנותני הדעות השקריות שאין עקר להם ולא הועיל בם, יערימו ויעשו תחבולה לחזק אמונתם, באמרם לבני אדם שמי שלא יעשה הפעולה ההיא המחזקת לאמונה ההיא והמקיימת אותה לנצח תחול עליו המכה הפלונית, ואפשר שתארע המכה ההיא במקרה יום אחד לאדם אחד ויכוין אל הפעולה ההיא וימשך אחר הדעת ההוא, וידוע מטבע בני האדם בכלל שרוב פחדם ויראתם היא מאבדת הממון והבנים, ולזה פרסמו עובדי האש בזמנים ההם שכל מי שלא יעביר בנו ובתו באש ימותו בניו, ואין ספק שמפני זאת ההרחקה ימהר כל אחד לעשותו לרוב חמלתו ופחדתו על הבן ולמעוט הפעולה וקלותה, שאין שם אלא להעבירו על האש, וכ"ש בהיות ענין הבנים הקטנים מסור לנשים וידוע מהירות האמין הנשים לכל דבר וחולשת שכלם בכלל, ומפני זה עמדה התורה כנגד זאת הפעולה מאד ועשתה בה מן החזוקים מה שלא עשתה בשאר מיני ע"ז, למען טמא את מקדשי ולחלל את שם קדשי, ואחר כן הגיד הנאמן מפי השם ואמר שזה הענין אשר יעשהו להחיות הולד במעשה ההוא, יאבד השם עושהו ויכרית זרעו, אמר ונתתי את פני באיש ההוא ובמשפחתו, ודע שרושם הפעולה ההיא נשאר עד היום לפרסומו בעולם, הלא תראה המילדות יקחו הנערים הקטנים בחתול וישימו עשון בלתי טוב הריח על האש ויניעו הנער ההוא על העשון ההוא שעל האש, וזה מין מן ההעברה באש בלא ספק, אין מותר לעשותו, והסתכל רוע ערמת נותן זה הדעת איך השאירו וקיימו בזה הדמיון עד שעמדה כנגדו התורה אלפים מן השנים ולא נמחה זכרו ועומד רשומו, וכן עשו עובדי ע"ז בעניני הממון ושמו לחק שיהיה אילן אחד נעבד והיא האשרה ילקח תבואתה יקריבו קצתה ויאכלו שאריתה בבית ע"ז, כמו שבארו בדיני האשרה, וכן שמו לחוק שראשית פרי כל אילן שפריו נאכל יעשה בו כן, ר"ל שיקריבו קצתו ויאכלו קצתו בבית ע"ז, ופירסמו ג"כ שאי זה אילן שלא יעשה כן בראשית פריו ייבש האילן ההוא וישל פריו או תמעט תבואתו או תארע לו מכה, כמו שפרסמו שכל ולד שלא יעבירו אותו באש ימות, ולפחד בני אדם על ממונם מהרו ג"כ לזה, ועמדה התורה כנגד זה הדעת ואמר יתעלה בשרפת כל מה שיוציא האילן העושה פרי לשלשת השנים, כי קצתם יתנו פרי אחר השנה, וקצתם יתנו תחלת תבואתם אחר שנתיים, וקצתם אחר שלש, וזהו הרוב למי שיטע כדרך שבני אדם נוטעין באחד מן השלשה דרכים המפורסמים, והם נטיעה, והברכה, והרכבה, לא תביט למי שיזרע גרעין או עצם, שהתורה לא תתלה החקים אלא בדברים שהם על הרוב, ורוב מה שתאחר הנטיעה תחילת תבואתה בארץ ישראל הוא לשלש שנים, ויעד לנו יתעלה אשר באבוד זאת התבואה הראשונה

והשחתתה תרבה תבואות האילן, אמר להוסיף לכם תבואתו, וצוה באכילת נטע רבעי לפני ה', תחת שהיו אוכלים ערלה בבית ע"ז כמו שבארנוהו. וממה שזכרוהו ג"כ ע"ז הקדמונים בעבודת הנבטי"ה שהם היו מעפשים דברים שזכרום וישמרו בהם בוא השמש במעלה ידועה, ומעשה כשוף רבים, וחשבו שהדבר ההוא יהיה מזומן ביד כל אחד, וכשיטע אדם אילן עושה פרי יזרה סביבו או במקומו מן הדבר ההוא המעופש וימהר להצמיח האילן ולתת פריו מהרה יותר מן הנהוג, וזכרו שזה ענין נפלא מאד ונהג מנהג הטלסמאות ושהוא ענין יותר נפלא מכל מיני הכשוף כלם במהר יציאת פרי כל עץ עושה פרי, וכבר ביארתי לך והודעתך בריחת התורה ממעשה הכשוף כולם, ולזה אסרה התורה כל פרי שיתן האילן בג' שנים מיום נטיעתם ואין צריך א"כ למהר נתינת פריים לפי מה שהיו חושבים, ואחר ג' שנים יוציאו רוב האילנות הנותנים פרי פריים בארץ ישראל לפי מנהג טבעם, ולא נצטרך למעשה הכשוף ההוא המפורסם אצלם אז, והבן אלו הנפלאות גם כן. ומן הדעות המפורסמות בזמנים ההם אשר השאירום הצאב"ה שהם אמרו בהרכבת האילן באילן אחר, כשיעשה במולד כך ויעושן בכך וכך ויאמר עליו כך וכך בעת ההרכבה, יבא מן המורכב ההוא דבר שחושבים עליו שהוא מועיל תועלות גדולות, המפורסם מכל מה שזכרוהו הוא מה שזכרו בתחלת ספר העבודה הנבטי"ה בהרכבת הזית באתרוג, והאמת אצלי שספר רפואות שגנז חזקיה מזה הכת היה בלא ספק, וכן זכרו עוד שבעת הרכבת מין במין זולתו צריך שהיה החוטר אשר ירצה להרכיבו ביד נערה יפה ואיש ישגלנה משגל מגונה רוצה בו שלא כדרכה, ובעת חבורם על זה הדרך תרכיב האשה הנטע באילן, ואין ספק שזה היה מפורסם ולא היה שם מי שלא היה עושה כן, וכ"ש למה שהתחבר אליו מהנאת המשגל עם התועלות בתועלות ההם, ומפני זה נאסר הכלאים, ר"ל הרכבת אילן באילן, בעבור שנתרחק מסברת ע"ז ומתועבות משגליהן היוצאים מדרך הטבע, ומפני הרכבת אילן נאסר לקבץ אי זה שני מיני זרעים שיהיו ואפילו לסמך זה לזה, אתה תמצא כשתשתכל בפרוש זאת המצוה, הרכבת אילן לוקין עליה בכל מקום מן התורה מפני שהוא עקר האזהרה, וכלאי זרעים כלומר סמך זה לזה לא נאסר רק בא"י. וכן זכרו בבאור בספר העבודה ההיא כי מנהגם היה לזרוע שעורה וחרצן יחד, וחשבו שלא יהיה הכרם טוב אלא בזה, ולכן אסרה התורה כלאי הכרם וצותה לשרוף הכל, כי חקות הגוים כלם אשר היו חושבים שהם כחות וסגולות, ואפילו דבר שלא יהיה בו ריח ע"ז נאסר, כמו שבארנו באמרם אין תולין אותה באילן וכו', ואסרה חקותיהם כלם אשר יקראו דרך האמורי, למה שנמשך אליהם מע"ז, כשתשתכל מנהגיהם בעבודתם, תמצא מיני עבודה יפנו בהם לכוכבים, ומינים יפנו בהם לשני המאורים הגדולים, והרבה פעמים יבחרו מולדי מזלות לזריעה ועשונים והקפים יקיף אותם הנוטע או הזורע, מהם מי שיקיף ה' הקפות לה' הכוכבים המשרתים מלבד שני המאורים, ומהם מי שיקיף ז' הקפות לז' המשרתים אשר שני המאורים בכללם, ויחשבו שאלו כלם כחות וסגולות מועילות מאד בעבודת האדמה להביא בני אדם לעבודת הכוכבים, ונאסרו חקות הגוים ההם כלם בכלל, ואמר לא תלכו בחקות הגוי וגו', ומה שהיה מהם יותר מפורסם ויותר פשוט או היה בו ביאור במין ע"ז ייחד בו האסור, כערלה, וכלאים, וכלאי הכרם, והתימה אצלי מאמר רבי יאשיה בכלאי הכרם והוא הלכה עד שיזרע חטה ושעורה וחרצן במפולת יד, אין ספק אצלי שראה עקר הענין ההוא מדרכי האמורי, הנה כבר התבאר לך בבאור אין ספק בו שאסור, שעטנז, וערלה, וכלאים, היא מפני ע"ז, ושאסור חקותיהם הרמוז אליו הוא למה שנמשך אליו מע"ז כמו שבארנו:

שו"ת הרשב"א חלק א סימן תיג

תשובה שהשבתי למונטפשליר. כבודך יכריחני ומעלתך מגדרי תוציאני. כל ימי גדרתי בעדי ולא אצא חוץ מגדרי לבל אשים דבורי במה שרבו בו החקירות עד אמצא איש נבון וחכם להוציאני ממבוכות הנסתרות. ועתה אתה אוחז בערפי להוציא מה שאין לי חפץ בו. על פי כי דברים אלו שאמרת אין לבבי /לבי/ מכיל חקירתם כי רבה מבוכתם ונפלאה ממני אמתתם לאמר מצאתי און לי ויש דברים שאסמוך על יסודותם. אבל מה אעשה ואהבתך ומעלתך הסיתו אותי לענות בחכמה נעלמה ויהי מה ואם לא ישיג לבבי עומקה ורומה. ואומר אני כי באמת פעם אחת שאלני אחד מאנשי החכמה אשר בארצכם על עשיית צורת אריה במתכת לרפואה. והתרתי כי אמרתי שאיני רואה שום איסור בעשיית הצורה לרפואה. והבאתי לו ראייה מסלע שעל גבי הצינית ששנינו בפרק במה אשה יוצאה (דף פ"ה) יוצאין בסלע שעל גבי הצינית. ואמרינן עלה בגמרא מאי צינית בת ארעא. מאי שנא סלע. אילימא דכל דקשי מעלי לה ליעביד ליה חספא. ואי משום שוכתא ליעביד ליה טסא. אלא משום צורתא ליעביד ליה פולסא. אמר אביי כלהו מעלו לה כלומר הקושי ושוכתא וצורתא. אלמא צורה לרפואה מותר. ואי משו' צורת אריה ומשום לא תעשון אתי (שמות כ') לא תעשון דמות שמשי המשמשין לפני במרום. הא אמר אביי לא אסרה תורה אלא דמות ארבע פנים בהדי הדדי חוץ מפרצוף אדם. ואמרתי שגם מורנו הרב הגדול רבינו משה בר נחמן ז"ל היה מתיר ועושה. ואין לנו גדול ממנו בחכמה ובמנין וביראת חטא. וכשהתרתי לא ידעתי שנפלה מחלוקת שם בחכמי הארץ שאין דרכי לענות על ריב ולא אחקרנו. ואחר מיכן באו אלי שאלו' על זה מן החכמים החולקין לומר שהצורה לרפואה אסורה. ודחו אותה ראייה שהבאתי מסלע שעל גבי הצינית. אף על פי שדחו אותה בענין שאינו מתקבל כלל לה והשבתי כדי שלא אכניס עצמי במחלוקתם. שאם הם מנצחין זה את זה מה לי לנפול בדבריהם. אבל בעושה אותה בעונה ידועה כמדומה שעל זה לא נשאלתי ולא השבתי. ומכל מקום איני רואה שיאסרו לחלוטין כל הצורות וכל העונות וכל המעשים וכל הדבורים בכל ענין. לא משום לא תעונו ולא משום לא תנחשו ולא משום מה שיראה כשוף או דרכי האמורי. ואתה הפרזת על המדות ואמרת שחכם אחד אמר לך שיש ספר אחד בזה. ושיש מן הצורות במתכת מיוחד וכורך בבגד צמר מיוחד ועושה להם הקטרה מיוחדת בשעוה או בדבר אחר. ואין ספק כי זה מדרכי עבודה זרה ואם באת להקטיר הצורה הקטנה שבספר ההוא תתיר הכל. כי כל המינין נופלין תחת הסוג ובנין אב לכולם. אלו דבריך. ובאמת כל שיש שם הקטרה אסור. שההקטרה והזיבוח והניסוך וההשתחואה ארבע עבודות אלו אסורין לכל עבודה זרה ואפילו לפעור. אבל בלא כן אין לאסור הכל לפי שאני רואה בדברי חכמי התורה רצוני לומר בגמרא ובירושלמי דברים שהותרו מכללם כמו שאכתוב אליך. ומי יתן וידעתי חכם בארץ ואעשה לי רב עלי ואשמענייה וישמעניי ובסתום חכמה בכל אלה יודיעני. ואדון בזה עמך וגם הרב הגדול מורה צדק הרב רבינו משה ברבי מימון ז"ל. ולא כמשיב על דבריו ועל דבריך רק כחוקר ושואל אולי תמצא ארוכה למבוכה. כתבת שהעושה צורה בשעוה ידועה אפילו לרפואה עובר משום לא תעונו. שהתורה לא אסרה אלא דבר שיש בו קצת עיקר שיש בו כדי לטעות. אלו דבריך. ואפשר שהוא כן. אבל הרב /רמב"ם/ ז"ל כתב בהפך שכן כתב בהלכות עבודה זרה. זה לשונו כל המאמין בדברים אלו ובכיוצא בהם ומחשב בלבו שהן אמת אבל התורה אסרה אותם אינו אלא מן הסכלים /הכסילים/ ומחסרי הדעת ובכלל הנשים והקטנים שאין דעתם שלמה. אבל בעלי החכמה ותמימי הדעת ידעו בראיות ברורות שכל אלו הדברי' שאסרה תורה אינם חכמה. אלא דברי תוהו והבל שנמשכו בהן חסרי הדעה ונטשו דברי

דרכי האמת בכלל". ומפני זה אסרה תורה כשהזהירה על כל אלו הדברים (דברים י"ח) תמים תהיה עם ה' אלהיך ע"כ לשונו. וכפל עוד זה בפרק ל"ז בספר המורה זה לשונו והמעשים האלה אשר יעשו המכשפים אין ההיקש נותן אות' ולא יאמין שכל שהם יחייבו דבר כלל. עוד חזר וחזק דברים אלה בספר המור'. ואלו היה בידנו להכריע היה נראה יותר כמו שאמרת לפי שאמרו בפרק חלק (דף ק"א) שרי שמן ושרי בצים נשאלין מהן בשב' מפני שמכזבין. וכן באוב וידעוני בשאול ובחרטומי מצרים שהעידה התורה השלמה שעשו בלטיהם ובלהטיהם. ומכל מקום יש לי מקום עיון בדברי הרב ז"ל. שמתוך דבריו נמצינו למדים שכל דבר שנמצא בו תועלת באמת אינו בכלל מה שאסרה תורה מאי זה צד שיהיה בין מסגלה אמיתית שנמצאת בהן בגופן בין שנתאמ' מצד הנסיון. ונמשך הרב עוד בזה להתיר מה שנמצא בו מצד סגולה הלקוחה מסגולה אחרת מקרית. כגון מסמר הצלוב שאין סגלתו כסגלת שן של שועל. שסגולת שן של שועל היא מצד עצמה כסגולה הנמצאת באבן השואבת. וסגלת אותן שמנה הרב סגלת הפאוניא' וצואת הכלב וזולתן הרבה. אבל סגלת מסמר הצלוב אינה מצד הברזל עצמו ולא מצד צורת המסמר. אלא מצד המקרה שקבל מן הצלוב ומן הסגולה ההיא תמשך עוד סגולה אחרת לפעול באיש דאית ליה זירפא. וכמהו אבן תקומה שמצאו שמצלת האשה שלא תפיל ולא היא בלבד אלא אפילו משקלה. ואעפ"כ מותר וכמו שכתב הרב ז"ל זה לשונו ואל יקשה בעיניך מה שהתירו (שבת פ"ו דף ס') מסמר הצלוב ושן של שועל. כי הדברים בזמן ההוא היו חושבין בהם שהוציא אותן הנסיון והיו משם רפוא'. והולכין על דרך תליית העשב שקורין פאוניאה על הנכפה וצואת הכלב על מורסת הגרון. שכל מה שנתאמת נסיונות כאלו אף על פי שלא יגזרוהו ההקש הוא מותר לעשות משום רפואה. הנה אחר שאסר התיר כל מה שנמצא בו תועלת מצד הנסיון. ואם כן מותר לסמוך על נסיוני הקודמים. ואין אנו אסורין בהן עד שיבחן הנסיון בהתאמת לעינינו. שהרי מסמר הצלוב ושן של שועל אנו מותרין לסמוך על נסיונם של הקודמים וכמו שאנו סומכין על חכמי הרפואה באותן הרפואות שאין ההקש הטבעי גוזר אותם. ולא על חכמי התורה וחכמי הרפואות בלבד אלא על כל האנשים שאומרים שנתנסה הענין ההוא התירו לנו לסמוך עליהן כבעלי הקמיעין. שהרי התירו הקמיעין בין של עיקרין בין של כתב. ולא פי' לנו חכמים אי זה קמיע של כתב ואי זה עיקר מן העיקרין. והרב זכרונו לברכה בספר המורה כתב לאיסור אחר שהתיר. והוא שכתב שם בפרק ל"ז זה לשונו כל מה שיאמרו שהוא מועיל ממה שלא יגזור אותו העיון הטבעי אבל נהגו להתיר לפי דעתם כמנהג הסגלות והכחות המיוחדות אסור. והוא אמרו (ויקרא כ') לא תלכו בחקות הגוי והם אשר יקראו דרכי האמורי מפני שהם סעיפי מעשה המכשפים ושהם דברים לא יגזרום היקש טבעי. הנה שאסר לנו אפילו מה שיש בו תועלת מצד הסגולה כל שאינו גוזר אותו העיון הטבעי. ונשוב לאסור מסמר הצלוב משום דרכי האמורי אחר שהתרנו אותו. לא ידענו אי זה נקח בידנו למעשה מדברי הרב או ההיתר כמסמר הצלוב או מה שאסר משום דרכי האמורי. ואולי יאמר הרב ז"ל שאפי' מה שתלה בספריה' לסגולה לא נאמין לפי שעיקר ענינם לתוהו ולהבל בעיני המכשפים. אבל מה שאמרו חכמים ז"ל נאמין ונסמוך לעשות מעשה מצד מה שהתירו ונתאמת להם לסגולה. ושמונו הרב ז"ל במבוכה רבה. ועוד אני חוזר ושואל על זה לפי שאני רואה בגמרא דברים רבים יראה מהם שהתירו מכלל הנחשים והלחשים ומן המכשפי' וההתעונות בשבת וחולין ועבודה זרה וגיטין וסנהדרין בגמרא ובירושלמי בשבת. באותן שנאמרו בשילהי פרק במה אשה יוצאה (דף ס"ז). כתוב בספרינו אין בהם משום דרכי האמורי ואין באחד מהן אפי' אחד שיגזור העיון הטבעי. ואפילו למאן דאמר התם כולוהו אית בהו משום דרכי האמורי לבד מהני. משיש' לו

עצם בגרונו מביא מאותן /מאותו/ המין מניח לו על קדקדו ואמר הכי חד נחת בלע בלע נחת חד נחת לאדרא נימא הכי ננעצת' כמחט ננעלת כתרסיס שיאה שיאה. הנה שיש בכאן מעשה ודבור ממה שאין העיון הטבעי גוזר. לא מעשה שיועיל הנחת המין ההוא על הקדקד ולא הדבור באותן המלות והותרו בגמרא. ויראה דרבי חייא בר אבא דאמר דכולהו אית בהו משום דרכי האמורי לבד מהא כי זה תתיר אותו הנסיון ומותר משום רפואה. ועוד שם /שבת/ (דף ס"ו ב') אמר אביי כל מנייני משמא דאימא וכל קיטרי בשמאלא. ומה תועלת יש בין שם האם לשם האב ובין השמאל לימין לפי העיון? וליתן בדבר ידוע ולומר דברים ידועים אמר אביי וליתן בדבר ידוע ולומר דברים ידועים אמר חיורא וכו'. ואי לא ליתיב אפרשת דרכים. וכי חזי שומשמנא גמלאה דהוי דרי מידי לישקליה ולישדיי' בגובתא דנחשא ולסתמ' באברא ולחתמיה שיתין גושפנקי וליברזליה ולידריי' ולימא ליה טעונאי וטעונך עלך. ואי לא לישקול כוזא חדתא וליזיל לנהרא ולימא ליה נהרא נהרא אוזפן כוזא דמיא לאורחא דאיכלע לי. ולהדריה שבעה זמני עליה ולישדייה לאחוריה. ולימא ליה נהרא נהרא שקול דיהבת לי דאורחא דאיכלע ביומיה אתא וביומי' אזלא. והנה בכאן מי ידוע במילתא ובמיא ובכלי ידוע של נחשת ומקום ידוע בנהרא ומנין חותמו' ומלות ידועו' ומנין ידוע של הקפות ואין אחד מהן גוזר העיון הטבעי והתירו. ולא תאמר כי זה דברי אשה דאומנתו של אביי אמרתן. כי בודאי משאמרן אביי וקבעו אותן בגמרא האמינום וסומכין עליה. ועוד לשם כאלה רבים שאמרום חכמים ולא אומנתו. ולא עוד אלא אפילו רבי יוחנן דטוביני' דחכימי /שבת נ"ו/ (שם) דאמר רבי יוחנן לאשתא צמירתא לישקול סכינא דכוליה פרזלא וליזיל להיכא דאיכא ורדינאה וליקטר ביה נירא ברקא. ויומא קמא לידוק ביה פורתא ולימא וירא מלאך ה' וגומר. והנה כאן מתכת ידוע ומקום ידוע וקשרים ידועים ובימים. ובחולין פרק כל הבשר (דף ק"ה ב') ברב חסדא ורבה בר רב הונא שעשו מעשה בעצמן. כדאמרינן דאזלי בארבא וההיא מטרוניתא אמרה מילתא ואסרת' לספינתא ואמר איהו מלתא ושרויה. ובשילהי פרק ארבע מיתות (דף ס"ז ב') רבי ינאי איקלע לההיא אושפיזא אמר להו אשקיון מיא וקריבו ליה שתיתא. חזייה לההיא איתתא דהוה מרחשן שפוותהא שדא פורתא מיניה והוה עקרב. אמר אנא שתאי מדידכו אתון נמי שתו מדידי. אשקיייה הוה חמרא רכבא סליק לשוקא וכו'. ושם בירושלמי ברבי אליעזר ורבי יהושע בן חנניה מעשים רבים כמוזכר שם. וכן שם בשבת לסימטא לימא בזבזיה מס וכו'. אלין מלכיא דאשתלחו לארע' דסדום. ולשידא דבית הכסא לימא הכי. ובגיטין פרק קורדיקוס (דף ס"ט) כאלה אין מספר. לשברירי דיומא לימא הכי ליעביד הכי. ולשברירי דליליא ליעביד הכי ולימא הכי. וכן בפרק קמא דעבודה זרה (דף י"ב ב'). ובאמת אין אחד מכל אלה גוזר העיון והתירום. וכן אסרו לשתות ולאכול זוגות. והקפידו ז"ל עליהם הרבה עד שהקשו בתקנת ארבע כוסות של פסח ומתקני רבני /רבנן/ מילתא דאתיא לידי סכנה. והוצרכו לומר כוס של ברכה מצטרף לטובה ואין מצטרף לרעה. ומן הנחשים אסרו לחוש ולומר נפלה פתו מידו צבי הפסיקו בנו קרא לו מאחריו ושלא לחוש לקול גברא בדברא ולקול אתתא במתא. והתירו לסמוך בקול אתתא בדברא ובקול גברא במתא. וכן יונתן בן שאול סמך על כיוצא בדברים אלו ואמר (שמואל א' י"ד) אם כה יאמרו אלינו עלו אלינו ועלינו. ואותו צדיק שעשה השם הישועה הגדולה ההיא לישראל על ידו לא עבר עבירה ולא נעשה מנחש. ואף על פי שהרב ז"ל אסר אותו ואמר שהוא נחש מן הנחשים שאסרה תורה כבר השיג הרב הראב"ד ז"ל בהשגות והאמת אמר. וכן אמרו רבי יוחנן בדיק בינוקא וסמך על זה כמוזכר בחולין. שמואל בדיק בספרא ורב בדיק במעברא. ובפר' חלק (דף ק"א) אמרו סכין וממשמשין בני מעים בשבת ולוחשין לחישות נחשים ועקרבים בשבת. ועוד

שם תנו רבנן שרי שמן ושרי בצים מותרין מפני שמכזבין לוחשין על שמן שביד. ועל שאלת השדים אמרו שם בבביתא אין שואלין בדבר שדים בשבת. רבי יוסי אומר אפילו בחול אסור. אמר רב הונא הלכה כרבי יוסי. ואף רבי יוסי לא אסר אלא משום סכנה כי הא דרבי יצחק בר' יוסף דאיבלע בארזא ואיתעביד ליה ניסא ופקע ארזא ופלטיה. ובגיטין פרק קורדיקוס (דף ס"ח) בשלמה דכתי' (מלכי' א' ו') ומקבות והגרזן וכל כלי ברזל לא נשמע בבית בהבנותו. ושאל לחכמים היכי אעביד ואמרו ליה זיל אייתי שידא ושידתין. וכן עשה ושאל מהן על השמיר. הנה כל אלו הוציאו מכלל מנחש ומכשף והרבה כיוצא באלה. וגם הוציאו מכלל מעונן ומכוין מעשיו בעונה ידועה. אמרו בפרק קמא דע"ז (דף ד' ב') ברבי יהושע בן לוי דהוה מצער ליה ההוא גוי. אייתי' תרנגולא אסריה אכרעיה דפוריא סבר כי מטא ההיא שעתא אלטייה. כי מטא ההיא שעתא ניים כי איתער. אמר שמע מינה (משלי י"ז) גם ענוש לצדיק לא טוב ואפילו לגוי. ובשבת פרק מפנין (דף קכ"ט ב') אמר שמואל פורסא דדמא חד בשבא וארבעה ומעלי שבתא. אבל שני וחמישי לא דאמר מר מי שיש לו זכות אבות יקיז דם בשני וחמישי שבית דין של מעלה ושל מטה שוין כאחת. בתלתא מאי טעמא לא משום דקיי"ל מאדים בזוגי. מעלי שבתא נמי קיי"ל מאדים בזוגי? כיון דדשו ביה רבים (תהלים קט"ז) שומר פתאים ה'. אמר שמואל ארבע דהוא ארבע ארבע דהוא ארבע עשרין וארבע דליכא ארבע בתריה סכנתא. מעלי יומא דעצרתא סכנתא. וגזרו רבנן אכולהו מעלי יומא טבי משום יומא דעצרתא דנפיק זיקא דשמיה טבוה. ובכתובות (פ"ק דף ה') בתולה נשאת ברביעי ונבעלת בחמישי הואיל ונאמר' בו ברכה לדגים. ואלמנה נבעלת בששי הואיל ונאמרה בו ברכה לאדם. ואנשי מעמד היו מתעניין בכל יום כנגד מה שנברא בו באותו היום על מפרשי ימים בשני שבו נחלקו המים. ובשלישי על הולכי מדברות ברביעי שלא תפול אסכרה בפי התינוקות דמארת חסר כתיב. בחמישי על עוברות וכו' שכל יום ויום תתחזק בו המלאכה שנבראה בו. ועל כן נראה דרב הושעיא ורב חנניא שהיו עוסקין בספר יצירה כל מעלי יומא דשבתא וברו עגלא תלתא ואכלי ליה. ולא עושין כן בארבעה פרקים שמשחיטין בהן את הטבח בעל כרחו שצריכין הכל יותר לבשר. אלא במעלי שבתא משום שבו היתה בריאת הבהמה. ובעלי הקמיעין שאמרו דאיתמחי גברא. היינו שהוא בן מזל שקמיעיו מצליחין. וכלן משגיחין לכיון מלאכתן במזל ידוע בחודש וביום. וכן כותבין בקלף ידוע בעור שליל ובעור צבי. ושמוש תלים שמוסכם ביד גדולי ישראל כולן מסכימין שצריכין עונה ידועה. ושמעתי שאף רבי עקיבא שאמר מעונן זה המחשב עתים ושעות ואומר היום יפה לצאת מחר יפה ליקח לימודי ערבי שביעית יפות עקרי קטניות מחיות רעות הוא עשה תפלה ידועה למוצאי שבת. וכן בבבא בתרא אמרו בפרק מי שמת (דף קמ"ז) שלשה דברים צוה אחיתופל את בניו אל תהיו במחלוקת בית דוד ואל תמרדו במלכותו ויום טוב של עצרת ברור זרעו חטים. רב חסדא אמר בלול איתמר. ובאמת דברים אלו כלן צריכין זמן לתקנן ולישבן ומי יתן ידעתי ואמצאנו. ואף על פי שנאמרו דברים רבים בספרים מספרי דרכי האמורי אין אומרים כלן תחת סוג אחד הם ואב אחד לכלן ואין להתיר אחד מהם כמו שבא בכתבך. שאין הספר משתפן להיות הכל מותר או הכל אסור. שאפילו בספרי הקוסמין והמנחשין ובספרי דרכי האמורי יש דברים מותרין. ותדע דהא אמרינן בההיא דפרק במה אשה יוצאה (דף ס"ז) תני תנא בפרקא דאמוראה קמי' דרב זביד. ואמר כולהו אית בהו משום דרכי האמורי לבד מיהא דאלמא באותו פרק שאספו בו דרכי האמורי ההוא מיהא מותר. וכן יארע לנו בספורי הפלוסופים שיש בהם לנמנע טבע קיים ועושין זה סוג לכל המציאות. ומזה ודאי יצא להם בטול האותות כקריעת ים סוף ועמידת השמש והירח ויציאת המים מן הסלע ועליית/ועלית/ הבאר

עם ישראל בכל מסעיהם. ובכלל חדוש העולם והמן וכלל דברים אלו אסור לשמען כש"כ לאמרן. וכיון שכן נאמר שכל מה שבספריהם שקר ואסור להאמין ולעשות שום דבר שאמרוהו ושכללוהו בספריהם. אלא כל הספרי' אם יש בהם דברי' של שקר ושיש בהן מן האיסור ברובן אפשר שיש בהם דבר יוצא מכללם ומותר. והרי הספרים כרמונים שזורקין את הקליפים ואוכלים את הגרעינים היפים. ולפי שבאו דברים אלו בספרינו המקודשים לרבותינו החכמים. ובהפך זה יראה מפשטי מקראי התורה מקראות מלאי' שלמים (דברים י"ח) לא ימצא בך קוסם קסמים מעונן ומכשף. נלאה לבבי למצוא הפתח ולפתח חרצובות אלי ומחפש אני כמחפש בנרות ולא כמקיים בביאור וגוזר גזרות. ואולי אמצא קצת עולה למקצת המבוכה הזאת ואם לא לכול'. ואומר אני כי מחסד עליון היה בתחלת הבריאה להמציא בעולמו דברים להעמיד בריאות הנבראים. שאם יקרה המקרים כחליים ושאר הסבות יוציאו הנמצאים מגדר טבעם השלם יהיו אלו מוכנים להחזירם אל גדרם או להעמידם על בריאות'. ושם הכחות האלה בעצם הדברים הנמצאים בטבע מושג בעיון כסמים והמסעדים הידועים לחכמי הרפוא' או בטבע מסוגל לא ישיג אותו העיון. וכן הענין בעצמו בשאר הנמצאים שיש בכל אחד דבר מועיל או בטבע מושגי או בטבע מסוגל כמסמר הצלוב וכן של שועל ואבן תקומ'. וכן תמשך הסגלה בסמים הידועים המחממים בחומם ובסגל' יועילו לדבר החם וכיוצא בזה הרב'. ואינו מן הנמנע שיהיה בזה אסור גם בדבורים כענין הקמיעין והדומה לזה. ועל כן אמרו אב"י ורבא דרך כלל כל דבר שיש בו משום רפואה אין בו משום דרכי האמורי. ואמנם כתב יתעלה בתורתו (דברים י"ח) תמים תהיה עם ה' אלהיך. ותמים הכתוב כאן פירושו אצלי כולל האזהרה וההבטחה. הזהיר שלא נשתבש ונחוש להבלי הגוים הקוסמים והמנחשים ואוכלי הדם בכוננתם הרעה להמשיך להם שדים לא אלה רק היות תם עם השם רוצה לומר לך עמו בתמימות מלשון ואני בתומי הלכתי. והבטיח שבעשיית מצותיו ובעבודתו יהיה תמים לא יגע בו רע מלשון שה תמים הפך מה שיחשבו אותם הטועים. והוא אומר לאות (דברים י"ח/ שם) כי הגוים האלה אשר אתה יורש אותם אל מעוננים ואל קוסמים ישמעו. ואולם הבטחון נחלק לענינים לפי הזמנים ולפי האנשים. ודרך כלל לעולם נבטח כי נלך בטח בלכתנו בדרכי התורה השלמה. והיא המצלת מן המקרים והסבות הנסתרות כאמרו (משלי ו') בשכבך תשמור עליך. וזה כולל פרשה והיה אם שמוע תשמעו אל מצותי ופרשת אם בחקותי תלכו. וצדקה תציל ממות שלא מדעת בנס נסתר כמעשה בתו של רבי עקיבא ומעשה דשמואל ואבלט כמוזכר בשילהי שבת (דף קנ"ו ב'). ואם חל המקרה כחליים מותר להתעסק ברפואות ובלבד שיהא לבו לשמים וידע שאמתת הרפואה ממנו וידרשנו. ולא שיכוין שהכל תלוי בסם הפלוני וברפואת האיש הרופא. והוא אמרו באסא (דבה"י ב' י"ו) גם בחליו לא דרש את ה' כי ברופאי'. ומי שהשיגו החולי אינו סומך על הנס שלא לשאול ברופאים ולהתעסק בדברים המועילים בין בדברים הטבעיים בין בסגולות. והוא אמרו ורפא ירפא ואמרו ז"ל מכאן שנתנה רשות לרופא לרפאות. ואמרם נתנה רשות לומר שאין זה הפך מה שהזהירה התורה בהשגחה. ובגדר זה נכנסו כל דרכי הרפואות אפילו מה שמועיל בסגולה מן הסגולות בין בעצמים בין בדבורים. וזה דרך הקמיעים בין קמיע של כתב בין קמיע של עיקרין. וכן כל מה שאמרו בשבת וחולין וסנהדרין ובעבודה זרה ובשאר המקומות שכתבנו למעלה. והוא שאמרו אב"י ורבא /חולין ע"ז/ כל שיש בו משום רפואה אין בו משום דרכי האמורי. ולא עוד אלא שאסור להכנס בעניני הסכנות ולבטוח על הנס והוא אמר' שקיר נטוי מזכיר עון. ואמרו כל הסומך על הנס אין עושין לו נס. ומותר לבטוח באדם והוא שלא יסור לבו מן השם. ואמרו ארור הגבר אשר יבטח באדם ומה' יסור לבו. אך לבטוח בשם ושיעשה לו

תשועה ע"י האישי הפלוני מותר ומצוה. וזה כולל כל עסקי בני האדם במלאכתם זולתי האנשים השלמים ושזכויותיהם מרובות. כמעשה דרבי חנינא בן דוסא עם הערוד שאמרו אוי לו לאדם שפגע בו ערוד. ואוי לו לערוד שפגע בו רבי חנינא בן דוסא. וכמעשה דרבי חנינא שהיתה אשה מחזרת ליטול עפר מתחת רגליו לכשפי'. ואמר לו שקולי אין עוד מלבדו כתיב (דברים ד'). והקשו והא אמר מר למה נקראו שמן כשפים שמכחישים פמליא של מעלה. והשיבו שאני ר' חנינא דנפישן זכוותי'. ואפילו החסיד שבחסידיים אין להם רשות לעשות במלאכתן דרך הבטחון רק כדרכו של עולם. שלא יאמר אדליק נרי במים או ביין ואסמוך על הנס. אף על פי שאמר במס' תענית (פ"ג דף כ"ה) הוא החסיד לבתו ששגגה בערב שבת ושמה בנר יין במקום שמן ונצטערה. אמר לה בתי אל תצטערי מי שאמ' לשמן וידליק הוא יאמר ליין וידליק. וכן מותר שיעשה אדם דבר קודם חול המקרה כדי שלא יחול או יאמר דבר או מקרא אחד אפילו מן התורה להגן. וזהו שאמרו בע"ז (דף י"ב ב') אי צחי לזדהר משברירי. ולימא הכי לנפשיה פלניא אמרה לך אימיך אזדהר משברירי ברירי רירי ירי רי. ואמרינן בשבועות פרק ידיעות הטומאה (דף ט"ו ב') שיר של פגעים ובנבלים ובתופים ואומר (תהלים צ"א) יושב בסתר עליון עד כי אתה ה' מחסי. ואומר (תהלים ג') מזמור לדוד ה' מה רבו וכו' לה' הישועה. ר' יהושע בן לוי מסדר להני קראי וגני. והיכי עביד הכי והאמר רבי יהושע בן לוי אסור להתרפאות בדברי תורה? להגן שאני. וכן בחולין (כל הבשר דף ק') אמר אביי משמיה דרבה הא דלא משו מיא בתראי אארעא משום דרוח רעה שורה עליהן. ולא שקלי מידי מפתורא בדנקי' איניש כסא בידי' משום דקשי לרוח צרדה. ומר בר רב אשי קפיד אאסיתא ובכנא דתבלי דצריכי לסעודת'. ועוד שם רבים כיוצא באלו. ואין זה ממיעוט הבטחון דאדרבא אסור להשען על הנס. ואפילו במקום הדברים שנודעו לחכמים בסגלה שצריך להשמר ואין העיון הטבעי משיג. הנה שנכנסו בכלל ההיתר הזה כל שאמרוהו שיש בו משום רפואה בין בסגולת העצם בין בסגולת הדבור והפעולות. ואפשר שאפילו העתים והשעות בכלל זה כל שהוא עושה צורה לרפואה ונותן דעתו לשמים. לא כאותן שמכונין לשר השולט באותו יום שזה כעובד אותו. והוא שהכ' אומר (דברים ד') פן תשא עיניך השמים וראית את השמש ואת הירח כל צבא השמים ונדחת והשתחית להם ועבדתם. ובחובר חבר אמרו המחבר נחשים ועקרבים ואמרו ז"ל שלוחשין על הנחשים והעקרבים. ונראה שזה נכנס בכלל כל שהוא לשום רפואה מותר שלחיש' עקרבים שהתירו היא לחישה על המכה של נחשים ועקרבים וכמו שכתב הרב ז"ל בהלכות בפרק ארבע מיתות. גם בניחוש שיש בכלל חכמת התיירין שהיא מן הנחשים בעופות אמרו במעשה דרב עיליש דשמע עורב ויונה אומרינן עיליש ברח עיליש ברח וסמך עליהם וברח וניצל. ואולי גם זה משום דשבי כולהו איתנהו ביה ובכלל רפואה ויותר ממנה היא. ושלא ילך אחרי נחשים אלו אלא שאם שמע במקרה שמות' לסמוך עליו להנצל מן השבי. ובכלל מעונן אמרו ראש חדש הוא מוצאי שבת הוא. ואמרו לא יקיז דם בראש חדש וזהו גם כן מצד היתר במקום רפואה משום דאיכא חולשא כמוזכר שם בגמ'. גם בלא יקיז בשני ובחמישי שאמרו מפני שהם ימים קבועין לדין בית דין של מעלה ובית דין של מטה. ואין בזה הסרת הלב מן השמים רק כמאמין בהשגחה ומוסיף ביראת ה'. וכמוצו' התרועה וההכנעה בראש השנה שהוא מוכן לדין עמים ונוסיף /ומוסיף/ יראה וההכנעה בוידויין להגן מדין שמים. דכל שעת הדין והפקידה על באי עולם קרוב יותר לעונש. על כן אמרו אדכורי ריתחא בריש שתא לא מדכרינן. ואמר ליה רב קטינא למלאכא ענשיתו אעשה. ואמר ליה בעידן ריתחא ענשי ושעת החולי כעולה לידון. וכמו שאמרו בעולה לגרדום לידון שאומרינן לו הבא ראיה והפטר. יום ההקזה כשעת הסכנה

שהכח נחלש בהתמעט הדם ואפילו רוח מועט מזיקתו. ושמואל שהיה רופא לא היה מקיז אלא בבית של שבעה אריחי. ומזה הזהירו שלא להקיז דם באותן הימים העומדים בזוגי למאדים. ובערב עצרת שהרוח רע וחזק באותו יום דשמו טבוח כנזכר שם. ואמרו שהשטן מקטרג בשעת הסכנה. והזהירו להשמר מזוגות לפי שמלאכי החבלה מקפידין בהן. וכבר הזכירו בגמרא מה שאירע מן ההיזק על זה. ומה שאמרו בבעילת הנשואות בחמישי וששי מפני שהעסק בפריה ורביה. והימים האלה רצוני לומר חמישי וששי נתברכו מפיו יתעלה בתחלת הבריאה בפריית ורביית בעלי חיים כדגים והעופות והאדם. וכבר אמרתי שכל יום מימי הבריאה פועל יותר במלאכה שנתחדשה בו משאר הימים. וכן אפשר שמותר להתעסק באותן הדברים האסורים כדי לבטל מעשי מכשופי המכשפים. והוא שאמרו בפרק כל הבשר במעשה דההיא מטרונותא דאמרה מילתא ואסרתה לספינתא ואמרו אינה מילתא ושרויהא. ונכנס בכלל זה מעשה דר' אליעזר ור' יהושע בן חנניא שעשו עם אותו המין במרחץ. ומעשה שעשו באביו של רבי יהודה בן בתירא ברומי כמוזכר בירושלמי בפרק ארבע מיתות. והוא הטעם שאמרו בשילהי פרק קמא דסנהדרין (דף י"ז) שאין מושיבין בסנהדרין אלא בעלי חכמה ובעלי כשפים כדי שיבינו במעשה הכשפים ויבטלום. ולא יוכלו לעכב על ידם או לשבש את דעתם מכשף מן המכשפים. והוא אומרו (דברים י"ח) לא תלמד לעשות ובא בפירושו אבל אתה למד להבין ולהורות. רוצה בו להבין מעשיהם ולהורו' במה ינצל הנכשל בהם. והוא שאמר ר' אליעזר בשילהי פרק ארבע מיתות (פ"ח) כמאשי' מי שאינו לומד מהם על הכונה הזו. ואומר יש לי ג' מאות הלכות בנטיעת קשואין ולא שאלני אדם בהם מעולם אלא עקיבא בן יוסף. פעם אחת ולמדו נטיעתן ועקירתן דאמר מילתא ונתמלאה כל השדה קשואין ואמר מילתא ונעקרו. והקשו והיאך עביד הכי והא עושה מעשה חייב? והיתה התשובה לא תלמד לעשות לעשות אין אתה למד אבל אתה למד להבין ולהורות. אבל מעשה דר' אבהו דעל להווא אושפיזא ואשקייה לההיא איתתא והות חמר'. לא ידעתי האיך היה מותר לו לעשות מעשה כזה אלו היה ר' אבהו המוזכר כתלמידו של רבי יוחנן. ואולי אחר היה. וכן נראה מפ' רש"י ז"ל. דרבי אבהו תלמיד של רבי יוחנן לא היה עושה מעשה כזה. ובשואלין בשדים שאמרו שהוא מותר אלא משום הסכנה ראיתי תשובה לרמב"ן ז"ל. וזה לשונו מה שהתירו בפרק חלק (דף ק"א) דללחוש על השדים אלא משום סכנה. אין זה ללחוש ולהשביע לצאת מן האיש כדרך מעשה בן תמליון. ורבי יוסי אוסר שמא יזיק אותו כשמוציאים אותו בעל כרחו. ואני תמה כי שמעתי בבירור שמנהג חסידי אלמנייא לעסוק בדברי השדים ומשביעין אותן ומשלחין אותן ומשתמשין בהן בכמה עניני'. וסבור אני שיש לומר דמעשה שדים לחוד ומעשה כשפים לחוד. כמו שאמרו בלטיהם אלו מעשה מעשה שדים בלהטיהם אלו מעשי כשפים. ופרש"י ז"ל מעשה כשפים על ידי מלאכי חבלה הם נעשים והם אשר אסרה תורה. אבל מעשה שדים שרי. וזהו דעתם שנהגו בו ועשו בו כמה מעשי' ובודאי פשטי השמועות כך הם. ומעשה בבן תמליון וארגנטין ויוסף שידא ושאר מעשי' בתלמו' ומדר' אגדה כך הם נוטים. עכ"ל. הנה כתבתי ממה שבא בדבריהם ז"ל בכללי ענינים אלה. ומה שהתירו מכללם רבותינו הקדושים אחד אחוז מן החמישים. ולבי עוד מגמגם כאשר כתבתי ואשר באתי לתקן ולתרגם. ולא כתבתי אחד מאלה לעשות מעשה רק באותן שהוזכרו בגמרא שאין זאת משנת חסידים רק כדורש מן הספק להלכה. עד אמצא חכם יעשה אתנו ברכה להוציא כאלו רגלינו מן הסבכה. ואתם תעמידו דבר על בוריו ותודיעונו. והאלהים יראנו נפלאות מתורתו וידריכנו באמתתו ויצליחנו בעבודתו כי לו לבדו הגדולה והגבורה והתפארת והנצח וההוד ואפס זולתו.

עוד יש לי מקום עיון בדברי הרב ז"ל שכתב אמרו בפ"י כל שיש בו משום רפואה אין בו משום דרכי האמורי. רוצה בזה כל מה שיגזרהו העיון הטבעי הוא מותר וזולתו אסור. ע"כ. ואני שואל כמסתפק בדברי הרב ז"ל מהו הדבר שיקראוהו הרב ז"ל שיגזרהו העיון הטבעי. אם מה שיגזרהו עיון חכמי' שחברו ספרים בטבע כאריסטו וגאלינוס וחבריה' שחברו ספרים בטבע הסמים והמסעדים המועילים לפי עיונם וכל מה שלא השיג עיונם הוא בכלל איסור דרכי האמורי. לפי שעיון חכמים אלו שהשתדלו בחכמת הטבע כולל כל מה שאפשר להיות פעל כל בעל טבע בטבעו. ואצל עיון חכמים אלו יפסק מאפשרות העיון הטבעי. זה באמת מה שלא יקבלהו השכל. כי באמת הדברים הפועלים בסגולה אין פעולתם בפלא מהם אלא בטבע מסוגל. רצוני לומר טבע לא ישיגנו עיון החכמים. ואולי אפילו החכם שבחכמים לרוב העלם הטבע ההוא מכלל המין האנושי מצד שהוא אדם כסגלת האבן השואבת שהברזל קופץ עליה. ויותר מזה מורגל ביורדי הים באניות תוחבין מחט בחתיכת עץ צף על פני המים ומראין לו אבן וישוט על פני המים עד שיפנה אל פני הסדן ושם ינוח. ולא ישיג עיון טבע זה כל חכם שבחכמים אלו של חכמת הטבע. ואם כן אף כל המינין בעלי הסגולות בטבע הם פועלים כסמים והמסעדים ואין בהם משום דרכי האמורי כמו שאין בדברים המפורסמים המועילים לפי העיון הטבעי של אלו החכמים. ואולי עוד לא יגזרהו עיונם גזרו עיון החכם עליו השלום שעשה ספר רפואו' ידבר על הכל מן הארץ אשר בלבנון ועד האזוב אשר בקיר. וא"כ למה נאסור מה שיאמרוהו מצד הטבע המסוגל? ושמה יגזרהו עיון החכם ע"ה ואף על פי שלא יגזרהו עיון אחד מאלו חכמי הטבע. ועוד אני שואל כמסתפק בדברי הרב ז"ל מה שאמרו אביי ורבא /חולין ע"ח/ כל שיש בו משום רפואה אין בו משום דרכי האמורי. אמרו מה שיש בו משום רפואה לפי עיון החכמים האלה שחברו ספרים בטבע בלבד. וזולת מה שהשיג עיונם אסור. אם כן מה הוא שחדשו לנו אביי ורבא מקרא מלא דבר הכתוב ורפא ירפא מכאן שנתנה רשות לרופאים לרפאות? ולמה הביאו בגמרא דברי אביי ורבא באותה שמועה שדברו בה בדברים שיש בהם משום דרכי האמורי? ובאמת יראה שהדבר מוכרע ממקומו שהם התירו לרפואה אפילו מה שלא יגזרהו העיון הטבעי של חכמים אלו. ושלמה עליו השלום שעשה ספר רפואות חס ליה לעשות דרכי האמורי. ומה שגנזו חזקיה והודו לו אינו משום שהיה בו דרכי האמורי. אלא שהחכם בחכמתו עשה ספרו בעיניו המועילים הרבה בטבעים הנגלים בין בטבעים המסוגלים. עד שהיו העולם סומכים עליהם בחליים ובחליים לא היו דורשים את השם על כן גנזוהו והודו לו. וכענין שכתוב (ד"ה ב' ט"ז) גם בחליו לא דרש אלהים כי ברופאים. על כן גנזוהו אבל לא שרפוהו כי אין בו משו' דרכי האמורי אף על פי שכיתת נחש הנחושת.

שו"ת הרשב"א חלק א סימן תיד

חזר החכם שבמונטפסליר וכתב אלי דברים על מה שמקצת אנשי הארץ הלזו מתמידים ושוקדים על ספרי היונים ומחברים ספרים בתורה ודורשים בהם הגדות של דופי. וכתב כתב ארוך במליצות. ועוד השיב וכתב בדברים שאסרה התורה במעונן ומנחש ומכשף. וברר לעצמו מה שברר מדברי וחלק עדיין על קצתן. וזה אשר השבתי לו שנית.

למי כל חמדה למי כל המחנה הזה אשר פגשתי. למי נהרי נחלי דבש אשר פגעתי. ראיתי בן פורת אמריו יטיפו נהר כנהר הגדול נהר פרת. ומי ידריכנו בנעלים ולו עתה יחצנו לשבעה נחלים מטה לא יבקענו וצי

אדיר לא יעברנו. על כן לבבי /לבי/ לא יחדל מלפרוט אמריו על דל אקח מהם טפה כחרדל. והנני מקפץ אל מקום שדברינו הולכים שם.

אמרת עם הספר לא על המחזיק בספרי היונים אני כועס. שאם נמצא בהם דבר טוב מציל על כל הספר. כי בטוחים אנחנו שלא יטעו בהם אפילו בני אדם הדומים לבהמות שכבר מחבריהם ידועים בשמות שהם מחכמי האומות ע"כ. ואתה אוהב התורה והאהוב האם תכסה מערומיהם בכנפי הזבוב? חלילה לך כי על זה גדלה הזעקה את פני ה'. שהמתמיד בהם עושה אותם עיקר ועוקר תורת ה' וזה לא נעלם מספרך אשר כתבת. שכן כתוב בספר דוד מלך ישראל נעים זמירות הוצרך להרבות תפלות ארוכות וקצרות להיות מדברותיו בבתי כנסיות נזכרות. ובלא תפלות ותחנה זכו ארסטו ואפלטון למלא מספריהם כל חדר וקיטון. וסומכין על דבריהם כסומך על הפלטר ולוקח מן הסיטון. כן כתבת והאמת כאשר דברת. ומי יאמר שאין זה רע ומר? כי באמת המתמיד בהם מן החרב אשר בידם לא נשמר וישים מר למתוק ומתוק למר. כי הדברים מושכים את הלב בעבותות אהבה. וסופם כסופה מעורר על תורת אמת מסה ומריבה. לפי שכל דבריהם בנויין על הטבע. ובני אדם אשר בעפר יסודם ימשכם הטבע בחוט הסרבל ובלבם על התורה יחבל. ויצר סמוך על דבריהם את יוצרו רב. ואם ילמדם זמן רב מלך לישראל רב וחכם או רב ומה יעשה האמון בחיק האדמה בראותו חכמה? תפתהו בערמה במופתיים טבעיים מופתים אשר בם הפתאים נחתים. ואשר הספרים ההם נושרים מחיקו ושם בהם כל ימותיו חשקו איך לא יגרע מתורת אמת חקו? באמת אי אפשר להתקבץ שני הפכים ביחד בזמן אחד. היאמין איש כזה או יסבור סברה לקיים מופתי ומושכל ראשון בעיניו ומלבבו /ומלבו/ לא ימיש שנמנע להוציא מים מצור החלמיש? וכן כל המופתים בתורה שהם נמנעי' בטבע. ובהעצר השמים אם יקבצו כל קהל עדת ישראל ויאספו להם כל חסידים גם כי ירבו תפלה מטר לא נתך ארצה מקול ההמולה. זו באמת במחשבתם האמולה וכל המאמין בדבר שלא יגזרוו ההקשים הטבעיים יקראו אותו פתי יאמין לכל דבר. והם לבדם בעיניהם בעלי חכמה ואנחנו נחשבנו כבהמה. גם שמעתי גם ראיתי את הלחץ אשר הם לוחצים ונחלצים כנגד התורה וחכמיה וכמעט עוקרין כל תחומיה. ומי מהם ימלט את נפשו זולתי מי שמלא כרסו מעדני התורה ומקדשי רבינא ורב אשי. כרב ז"ל שאמר /הרמב"ם/ על עצמו שלא לקחם רק לרקחות ולטבחות ולאופות. ומעידים ספריו על דבריו ואשר לא רקח כמוהו לא יוכל עשוהו. ואם יש בספרים ההם קצת דברים מועילים יש בהם כמה נזקים. ושועלים כרמים מחבלים ומושכים המתמיד בהם בחבלי השוא ונתעה לא יאמן. ויצא שכר הדבר הטוב ההוא בהפסדיו במכות אשר הכוהו חרמי' בין ידיו. ולנו ללמוד ולירא ממה שאמרו על בן סירא שעם היות בו קצת דברים נאים עד שהביאום חכמינו בגמרא ופעמים יכנום בשם מקרא. ולפי שיש בו דברים בטלים אסרו להגות בו כש"כ = כל שכן = באלה שגורמים לסור מאחרי ה'. היחוק אדם בלבו דברים כנגד התורה וידיו לא תבצענה? היחתה איש אש בחיקו ובגדיו לא תשרפנה? וכי תאמר שאף בני אדם הדומים לבהמות לא יטעו אחריהם אחר אשר נקראו בשמות שחברום חכמי האומות. עתה ראה מי שם שמות בארץ זולתי אלה. ורואה אני אף אם יחוק אדם להם חקקי און ודברי שקר בספר ויקראו אותם באזניהם בשם ארסטו וחבריו ולא יהרהרו אחריו ויחתמו ויאמרו אמת מודעת זאת בארץ. והפתי השוקד על לשונו דבריהם ולבו ריק מהם יקרא חכם. ועל חכמי התורה יאמרו לא הבין חקם חכם. וזה באמת הגורם הגדול להסיר אנשים המסוה מעל פניהם ולחוק שוא ודבר כזב בספריהם למרות עיני התורה השלמה כי לא תשיגם על זה מלחמה. ע"כ = על כן = מקצתם לא הניחו מקרא שלא

הפכוהו ויאמרו הלא ממשל משלים הוא. ועשה לנו אברהם ושרה חומר וצורה. ועקרו כל הגבולות לפרש שנים עשר בני יעקב י"ב המזלות ועמלק יצר הרע ולוט השכל ואשתו החומר והוא שנאמר עליה שהיתה נציב מלח. ודעת אנשים אלו מהשם ומעבודתו נגרע וחוזרים לסורם הרע. כי לא שמענו רק רע האנשים האלה תיפח רוחם ותאכלם אש לא נפח וצורם לבלות שאול כי אין די בזכות אבות לגאול. וצא וראה הגדול שנתגדל באותן חכמות מה הוא בתפלה ותפילין ושאר המצות כי יעשה לו חזות הבל בחלומות. ועל זה היתה כוונתי שהרמת קולך למרום בספרך הראשון שעליו תעיד כל לשון שהוא הסוד האומר ערו עד היסוד. ואותם אנשי' האנושים שאמרת שמגלים פנים לדרוש בראש הצבור בבתי כנסות /כנסיות/ במעשה מרכבה. יגלו שמים עונם על שדורשים דברי הבאי ומפרסמים ברבים שגעונם. אך אמנם באשר האשמתם על שמגלים מה שכסה עתיקו של עולם. אומר לי לבי שלא גלו דבר מן הנעלם ואין בידם עון הגלוי. וסכולותם ומיעוט ידיעתם הצילום מחטאתם. ומה שידרשו מצד הגלוי מותר כי ידעתי שלא נגלו דבר מן הנסתר. אך מן התמה הצנועים איך ימשכו את ידיהם מלהוכיח אותם על פניהם שלא יקלו ראשם לדרוש ברבים דבר שובב מגדל לבב. בין לדעת שעלו במרכבה ודרשוהו ולרבים גלוהו בין שנלאו למצוא הפתח ובשוא החליפוהו. ואשר חקק חקקי און ואמר עם הספר שאברהם ושרה הן חומר וצורה לא תמלט נפשו מצרה. ואם חי הוא ימות בצרה כמבכירה ואם מת לא תהא לו כפרה. ובאמת האיש הוא /ההוא/ העיד ונאמן על עצמו יותר ממאה עדים שאינו מזרעו של אברהם ותפלתו לא ישמע אל. שאינו אפילו מזרעו של עשו וישמעאל רק מאותן שדין ולילין שנולדו מחוה ואדם הראשון. על כן תקללם בכל לשון וכל ישראל נקיים. ועל יתר הדברים מה אתן קולי גם כי אזעק אין שומע לי. כי יולד בארץ ספר שמוהו כחותם על זרועם וכאלו קבלוהו מרבית העם עליהם ועל זרעם. ובו דברים לדעתנו צלמות ולא סדרים ובכל סדר וסדר יתנוהו עטרה לראש. ולדעתנו הם הדברים מרים כלענה והוא שורש פורה רש. ואחרי זאת מה אומר ומה אדרוש הירוצון בסלע סוסים ובבקרים אחרוש. אם איש כיון להשחית בחציו נחריש עד בוא אשר לו המשפט. ובעל הכרם יכלה את קוציו וישמח אברהם ביוצא חלציו.

מוסכם הייתי זה כמה ימים שלא להשיב על הדברים שכתבת אלי על מה שאסרה תורה. ואני כחוקר כמסתפק כתבתי לך מה שכתבתי. ומפני שאף בדברי הרב ז"ל ראיתי בספר מורה הנבוכים דברים שהרבו לנו מבוכה כאשר בא בכתבי. וראיתי שדבריו ודבריך חלוקים הרבה מאשר כתב בספר מדע שאין שום תועלת בכל מה שאסרה התורה. ומי שחושב שיש בהן תועלת נחשב מכלל הנשים וחסרי הדעת. ואתה לא תדמה כן לא בכתבך הראשון ולא בשני ולא חכמי התורה. וגם כשקראתי ספרך זה ראיתיך יותר חולק עליו בקמיעין. ואתה תעמוד על מה שכתב בחלק הראשון בשמות ותבין ממנו מה שתבין. ואם יש בקמיעין כח להציל מן השדין כמו שאמרת אם לא. גם ראיתיך מפרש שדין ולילין שנולדו מאדם וחווה שלא כד' הרב. ולא יודה הרב בפירושך לעול'. גם באצטגנינו' הראיתיך מעשה דרב עיליש גם במתכות והדברים המיוחדים לצורך רפואה גם כותבי הקמיעין כלם שיש להם עתות ידועים גם במקיזין בארבע דהוא ארבע ובארבע דהוא עשרים וארבע וכל זה לרפואה. ואתה בררת מדברי מה שיאות לך ואשר יודה בזה הוא האמת לדעתי והנחת השאר. וידעתי כי נפה שלך תבור אוכל. גם מה שכתבת בגז ספר רפואות משם הרב ז"ל ראיתי בפירושי המשנה יותר בארוכ' בטעמי' שאני מתפלל על פה קדוש איך יאמר דבר זה. ואיך דעתו הצלול העלה בזה חרס. והסתכל שאמרו כתת נחש הנחשת וגז ספר רפואות ולא שרפו. ודי לי עתה עם הרמיזות

בלבד. וכבודך במקומך מונח כי לא נח דעתי במה שכתבת עתה. ומה אתה מלקני מדברי הרב ואני כבר כתבתי למבראשונה שאני תמה על קצת דבריו עם דבריך חלוקין על דבריו הרבה. וכשתעמוד על דבריו ועל דבריך תדענו.

רמב"ם הלכות עבודה זרה פרק יא הלכה א

אין הולכין בחקות העובדי כוכבים ולא מדמין להן לא במלבוש ולא בשער וכיוצא בהן שנאמר ולא תלכו בחקות הגוים, ונאמר ובחקותיהם לא תלכו, ונאמר השמר לך פן תנקש אחריהם, הכל בענין אחד הוא מזהיר שלא ידמה להן, אלא יהיה הישראל מובדל מהן וידוע במלבושו ובשאר מעשיו כמו שהוא מובדל מהן במדעו ובדעותיו, וכן הוא אומר ואבדיל אתכם מן העמים, א לא ילבש במלבוש, המיוחד להן, ולא יגדל ציצית ראשו כמו ציצית ראשם, ולא יגלח מן הצדדין ויניח השער באמצע כמו שהן עושין וזה הנקרא ב בלורית, ולא יגלח השער מכנגד פניו מאזן לאזן ויניח הפרע מלאחריו כדרך שעושין הן, ולא יבנה מקומות כבנין היכלות של עכו"ם כדי שיכנסו בהן רבים כמו שהן עושין, וכל העושה אחת מאלו וכיוצא בהן לוקה.

רמב"ם הלכות עבודה זרה פרק יא הלכה טז

ודברים האלו כולן דברי שקר וכזב הן והם שהטעו בהן עובדי כוכבים הקדמונים לגויי הארצות כדי שינהגו אחריהן, ואין ראוי לישראל שהם חכמים מחוכמים להמשך בהבלים אלו ולא להעלות על לב שיש תועלת בהן, שנאמר כי לא נחש ביעקב ולא קסם בישראל, ונאמר כי הגוים האלה אשר אתה יורש אותם אל מעוננים ואל קוסמים ישמעו ואתה לא כן וגו', כל המאמין בדברים האלו וכיוצא בהן ומחשב בלבו שהן אמת ודבר חכמה אבל התורה אסרתן אינן אלא מן הסכלים ומחסרי הדעת ובכלל הנשים והקטנים שאין דעתן שלימה, אבל בעלי החכמה ותמימי הדעת ידעו בראיות ברורות שכל אלו הדברים שאסרה תורה אינם דברי חכמה אלא תהו והבל שנמשכו בהן חסרי הדעת ונטשו כל דרכי האמת בגללן, ומפני זה אמרה תורה כשהזירה על כל אלו ההבלים תמים תהיה עם ה' אלהיך.

רמב"ן פרשת שופטים פרק יח פסוק יג

וטעם תמים תהיה עם ה' אלהיך - שנייחד לבבנו אליו לבדו, ונאמין שהוא לבדו עושה כל והוא היודע אמתת כל עתיד, וממנו לבדו נדרוש העתידות, מנביאיו או מאנשי חסידיו רצוני לומר אורים ותומים. ולא נדרוש מהוברי שמים ולא מזולתם, ולא נבטח שיבואו דבריהם על כל פנים, אבל אם נשמע דבר מהם נאמר הכל בידי שמים, כי הוא אלהי האלהים עליון על הכל היכול בכל משנה מערכות הכוכבים והמזלות כרצונו מפר אותות בדים וקוסמים יהולל. ונאמין שכל הבאות תהיינה כפי התקרב האדם לעבודתו. ולפיכך אחר אזהרת שאלת העתידות מקוסם ודורש בעד החיים אל המתים אמר שתהיה תמים עם השם בכל אלה, ולא תירא ממגיד עתיד אבל מנביאו תדרוש ואילו תשמע. וזה דעת אונקלוס, שלים תהא בדחלתא דה' אלהך, שלא תהיה חסר ביראתו, כי "תמים" הוא השלם בדבר, כמו שה תמים (שמות יב ה) שאין בו מום ושום חסרון. וזו מצות עשה, וכבר הזכרתי זה בפסוק והיה תמים (בראשית יז א):

משנה מסכת יומא פרק ח משנה ו

מי שאחזו בולמוס מאכילין אותו אפילו דברים טמאים עד שיאורו עיניו מי שנשכו כלב שוטה אין מאכילין אותו מחצר כבד שלו ורבי מתיא בן חרש מתיר.

פירוש המשניות להרמב"ם שם

ואין הלכה כר' מתיא בן חרש שהתיר להאכיל את האדם ביום צום כפור יותרת כבד שלכלב שוטה אם נשך, מפני שאינו מועיל אלא בדרך סגולה. וחכמים אומרים אין עוברין על מצוה אלא ברפוי בלבד שהוא דבר ברור שההגיון והנסיון הפשוט מחייבים אותו, אבל הרפוי בסגולות לא, לפי שענינם חלוש לא יחייבהו ההגיון, ונסיונו רחוק, והיא טענה מן הטוען בה, וזה כלל גדול דעהו.

רמב"ם הלכות שבת פרק יט הלכה יג

ויוצא בקליפת השום ובקליפת הבצל שעל המכה ובאגד שעל גבי המכה וקושרו ומתירו בשבת, ובאספלנית ומלוגמא ורטייה שעל גבי המכה ובסלע שעל הצינית ובביצת החרגול ובשן השועל ובמסמר הצלוב, ובכל דבר שתולין אותו משום רפואה והוא שיאמרו הרופאים שהוא מועיל.

שו"ת מהרש"ל סימן ג

שאלה אם חולה מותר לשאול במכשפים על ידי גויים.

תשובה כבר הקדימוני מהרא"י ז"ל (תר"ה ח"ב סי' צ"ו) וכתב שלדרוש במכשפים ובקסמים לא מצינו איסור מפורש בדבר דשואל אוב או ידעוני דווקא הזהירה תורה עלי' דאינון חמירי טפי ואין שאר מכשפים בכללם לחומרא והכי מוכח בשמעתא קמיי'תא דיבמות דבעינן לחייב המכשף סקילה ולא ילפי' לה מכלל אוב וידעוני ואין לומר דעובר משום לפני עור לא תתן מכשול לדברי ר' ישמעאל פ' ד"מ דבני נח מוזהרים על הכישוף משום דלא קיי"ל כר' ישמעאל דכולה תלמודא אמרינן דשבע מצות נצטוו בני נח וריב"א ואשר"י נמי פסקו דלא כחזקיה דאמר בני נח מצווין על הסירוס וא"כ אין כאן רק איסור עשה דתמים תהיה וגו' כדכתב הרמב"ם ונראה מדבריו דאין איסור ממש קאמר עכ"ל. ואני אומר כבודו במקום העליון מונח אבל בדברי הרמב"ם לא דקדק יפה דהא כתב בפ' י"א דע"ז (ה"ז) אסור לקסום ולשאול לקסום אלא שהשואל מכין אותו מכת מרדות והקסום שעושה מעשה לוקין אותו כו' ע"כ הרי לך להדיא שסובר ששניהם בלאו אלא מפני שאין בו מעשה מכין אותו מכת מרדות כמו שכתב באותו פרק (ה"ד) גבי שואל אוב ומה שכתוב באותו הפרק (ה"ט"ז) שהן באיסור דעלמא משום תמים תהיה היינו דווקא המאמין בהם על זה קאמר שהוא מן הסכלים והשוטים והתורה הזהירה על אלו ההבלים מלהאמין בהם ולחשוב שהן אמת כו' כמו שכתב שם להדיא ואף על המאמין כתב הרמב"ם באותו הפרק שאם כיון מלאכתו או הליכתו בעת שקבעו הוברי שמים הרי זו לוקה. ואומר אני דסברת הרמב"ם הוא מה שכתב בתורה ושואל אוב או ידעוני קאי אכל אינך דכתיבי בהאי קרא כגון מעונן ומנחש וקסום ומכשף ולא כתבה תורה שואל גבי אוב אלא משום שלשם מחולק

השואל מן הפונה בבעל אוב עצמו שזה באזהרה וזה בכרת מה שאין כן בכל אינך אבל לעולם מילת ושואל אכל דכתיבי בקראי לעיל מיניה קאי, ועוד לפי שאוב אין דרכו אלא בשאלה שאפי' הפונה אינו אלא שואל והא ראייה שרש"י פי' ששואל אוב הוא אזהרה אף על הפונה ומ"ה כתבה התורה ושואל אוב. וה"ה כל הני שדרכן בלא שאלה אלא שעושין מעשה בעצמן אם שואל בהן חייב ומ"מ בתשובת רמב"ן מצאתי דדווקא באוב וידעוני אסרה תורה השאלה אבל לא באינך הכתובים בקרא וז"ל גוי המכשף וישראל שואל בו אינו אלא משום תמים תהיה כשואל בכלדים, והשתא לכאורה נראה דאפי' סתם חולה אינו אסור לשאול במכשפים וקוסמים לפי סברת הרמב"ם דאין בו אזהרה אלא איסור בעלמא משום תמים תהיה וגם אין איסור מבואר אלא דרש בעלמא שהרי לא נמנה בכלל העשין וגם עיקר המקרא להלוך בתמימות הוא דאתא ולהיות אמונת השם ית' זכרו והבטחתו חקוקה בלב האדם ומשום הכי היכא שהוא חולה אינו ראוי להחמיר לאסור.

אבל מ"מ אומר אני מאחר דעיקר איסורו לפי שהם הבלים וכזבים ודברי תעותעים ואין בהן ממשות א"כ מהאי טעמא אין להתיר כלל לשאל במכשפי' משום תמים תהיה מאחר שאין בהן ממש ורובו הבל א"ל חולה שיש בו סכנה דשרי אפילו לפי דעת הרמב"ם דפעמים הם מכוונים ומוצאים דברים כנים ונכוחים ואפי' ספק נפשות דוחה את השבת שהוא בסקילה ק"ו בכה"ג אבל היכא דליכא סכנת נפשות לא אפילו הוא סכנת אבר שהרי כבר חלקו כל האחרונים על ר"ת דמשוה סכנת אבר בעניין חילול שבת לסכנת נפש וראייתם ברורה ומ"מ לפעמים יראה להתיר אפילו דברים שאין בו סכנת נפש אלא סכנת אבר וכגון שידוע שבא לאדם החולה ע"י כישוף או ע"י מקרה ורוח רעה דשרי לשאול בהן לפי דברי הרמב"ם דעל אותם עניינים וכיוצא בהן רוב המכשפים יודעים ומוצאים עזר ותרופה ואפשר אף לדברי הרמב"ם יראה למצא היתר ולומר שלא אסרה תורה כישוף בכה"ג דאינו בא אלא לגרש ולבטל כישוף ורוח רעה הדומה¹ כי לא אסרה תורה אלא לשאול בהם ולרדף אחריהם ולהאמין בהם שיהיה ממש בעניינם וראייה קצת לדבר שהסנהדרין היו לומדים כישוף כדי לבטל כישוף של המחויבי' מיתה וכה"ג מצאתי בתשובת מהר"ר מנחם מ"ץ דמותר ללמוד מן המכשף ענייני כישוף כדי להציל עצמו או אחרים ע"כ. ומצאתי לו און מריש פרק כל הבשר (ק"ה:) דמסיק שם דרב חסדה ורבה בר רב הונא הוי קאזלי בארבא אמר להו מטרונית' ליתבו בהדיכו לא אותבוה אמרה מילתא ואסרת' לארבא אמרו אינהו נמי מילתא ושריוה אלמא דשרי לבטל כישוף בכישוף וכ"ש על ידי גוי דשרי. אבל בע"א כגון סתם חולה ואין בו סכנה לא אוכל למצא היתר כלל. דברי שלמה לוריא.

רמב"ם הלכות עבודה זרה פרק יא הלכה יב

הלוחש על המכה וקורא פסוק מן התורה וכן הקורא על התינוק שלא יבעת והמניח ספר תורה או תפילין על הקטן בשביל שיישן, לא די להם שהם בכלל מנחשים וחוברים אלא שהן בכלל הכופרים בתורה שהן עושין דברי תורה רפואת גוף ואינן אלא רפואת נפשות שנאמר ויהיו חיים לנפשך, אבל הבריא שקרא פסוקין ומזמור מתהילים כדי שתגן עליו זכות קריאתן וינצל מצרות ומנזקים הרי זה מותר.

רמב"ם הלכות עבודה זרה פרק א הלכה א-ב

בימי אנוש טעו בני האדם טעות גדול ונבערה עצת חכמי אותו הדור ואנוש עצמו מן הטועים היה, וזו היתה טעותם, אמרו הואיל והאלהים ברא כוכבים אלו וגלגלים להנהיג את העולם ונתנם במרום וחלק להם כבוד והם שמשים המשמשים לפניו ראויין הם לשבחם ולפארם ולחלוק להם כבוד, וזהו רצון האל ברוך הוא לגדל ולכבד מי שגדלו וכבדו, כמו שהמלך רוצה לכבד העומדים לפניו וזהו כבודו של מלך, כיון שעלה דבר זה על לבם התחילו לבנות לכוכבים היכלות ולהקריב להן קרבנות ולשבחם ולפארם בדברים ולהשתחוות למולם כדי להשיג רצון הבורא בדעתם הרעה, וזה היה עיקר עבודת כוכבים, וכך היו אומרים עובדיה היודעים עיקרה, לא שהן אומרים שאין שם אלוה אלא כוכב זה, הוא שירמיהו אומר מי לא ייראך מלך הגוים כי לך יאתה כי בכל חכמי הגוים ובכל מלכותם מאין כמוך ובאחת יבערו ויכסלו מוסר הבלים עץ הוא, כלומר הכל יודעים שאתה הוא לבדך אבל טעותם וכסילותם שמדמים שזה ההבל רצונך הוא.

ואחר שארכו הימים עמדו בבני האדם נביאי שקר ואמרו שהאל צוה ואמר להם עבדו כוכב פלוני או כל הכוכבים והקריבו לו ונסכו לו כך וכך ובנו לו היכל ועשו צורתו כדי להשתחוות לו כל העם הנשים והקטנים ושאר עמי הארץ, ומודיע להם צורה שבדה מלבו ואומר זו היא צורת הכוכב פלוני שהודיעוהו בנבואתו, והתחילו על דרך זו לעשות צורות בהיכלות ותחת האילנות ובראשי ההרים ועל הגבעות ומתקבצין ומשתחיים להם ואומרים לכל העם שזו הצורה מטיבה ומריעה וראוי לעבדה וליראה ממנה, וכהניהם אומרים להם שבעבודה זו תרבו ותצליחו ועשו כך וכך ואל תעשו כך וכך, והתחילו כוזבים אחרים לעמוד ולומר שהכוכב עצמו או הגלגל או המלאך דבר עמהם ואמר להם עבדוני בכך וכך והודיע להם דרך עבודתו ועשו כך ואל תעשו כך, ופשט דבר זה בכל העולם לעבוד את הצורות בעבודות משונות זו מזו ולהקריב להם ולהשתחוות, וכיון שארכו הימים נשתכח השם הנכבד והנורא מפי כל היקום ומדעתם ולא הכירוהו ונמצאו כל עם הארץ הנשים והקטנים אינם יודעים אלא הצורה של עץ ושל אבן וההיכל של אבנים שנתחנכו מקטנותם להשתחוות לה ולעבדה ולהשבע בשמה, והחכמים שהיו בהם כגון כהניהם וכיוצא בהן מדמין שאין שם אלוה אלא הכוכבים והגלגלים שנעשו הצורות האלו בגללם ולדמותן אבל צור העולמים לא היה שום אדם שהיה מכירו ולא יודעו אלא יחידים בעולם כגון חנוך ומתושלח נח שם ועבר, ועל דרך זה היה העולם הולך ומתגלגל עד שנולד עמודו של עולם והוא אברהם אבינו.

תלמוד בבלי מסכת שבת דף סז עמוד א

משנה. יוצאין בביצת החרגול, ובשן שועל, ובמסמר מן הצלוב משום רפואה, דברי רבי מאיר, וחכמים אוסרין אף בחול משום דרכי האמורי. גמרא. יוצאין בביצת החרגול דעבדי לשיחלא, ובשן של שועל דעבדי לשינתא, דחייא - למאן דניים, דמיתא למאן דלא ניים. ובמסמר מן הצלוב דעבדי לזרפא. משום רפואה דברי רבי מאיר. אבוי ורבא דאמרי תרווייהו: כל דבר שיש בו משום רפואה אין בו משום דרכי האמורי. הא אין בו משום רפואה - יש בו משום דרכי האמורי והתניא: אילן שמשיר פירותיו סוקרו בסיקרא וטוענו באבנים. בשלמא טוענו באבנים - כי היכי דליכחוש חיליה, אלא סוקרו בסיקרא מאי רפואה קעביד כי היכי דליחזייה אינשי וליבעו עליה רחמי. כדתניא: וטמא טמא יקרא צריך להודיע צערו לרבים, ורבים יבקשו עליו רחמים.

סימן קב

בענין רפואה אלטרנטיבית לחשיב"ם

חולֵה מסוכן במחלה קשה שרוצה לקבל טיפול אלטרנטיבי ולהמנע מלטפל ברפואה המקובלת והבדוקה, האם רשאי הוא לעשות כן, אף שרופאיו אומרים שיש סיכוי לרפאותו ברפואה המקובלת.

הגדה

ראשית נבאר דיש חיוב גמור על החולה להשתדל ברפואה הטבעית ואיננו רשאי לסמוך על הנס ולהשליך יהבו על חסדי הבורא בלבד, ואף דפשוט שהקב"ה לבדו הוא הרופא כל בשר ומפליא לעשות, כך גזרה חכמתו ית"ש, שניתנה רשות לרופא לרפאות (ב"ק פ"ה) ורשות זו גם חובה היא לחולה להתרפאות, ושוב נדון האם גם הרפואה האלטרנטיבית כלולה בהשתדלות מחוייבת זו.

הגדה

הנה רבים טעו בדברי הרמב"ן בר"פ בחוקותי להוציא מהן הוראה דעל החולה, אם צדיק הוא, לזעוק אל ה' ולבטוח שהוא שמחץ וירפא ולא לדרוש ברופאים, ומכיון שטעות בידם נבאר.

כתב הרמב"ן (ויקרא כ"ו י"א) "כי בהיות ישראל שלמים והם רבים לא יתנהג ענינם בטבע כלל לא בגופם ולא בארצם לא בכללם ולא ביחיד מהם כי יברך השם לחמם ומימם ויסיר מחלה מקרבם עד שלא יצטרכו לרופא ולא להשתמר בדרך מדרכי הרפואות כלל כמו שאמר כי אני ה' רופאך וכן היו הצדיקים עושים בזמן הנבואה גם כי יקרה עוון שיחלו לא ידרשו ברופאים רק בנביאים כאשר היה ענין אסא וחזקיהו בחלותו ואמר הכתוב גם בחליו לא דרש את ה' כי אם ברופאים ואילו היה דבר הרופאים נהוג בהם מה טעם שיזכיר הרופאים אין האשם רק בעבור שלא

דרש השם אבל הוא כאשר אמר אדם לא אוכל מצה בחג המצות כי אם חמץ אבל הדורש השם בנביא לא ידרוש ברופאים ומה חלק לרופאים בבית עושי רצון השם". והיו מגדולי הדורות שהבינו בדבריו, דמי שהוא באמת ירא שמים וצדיק אין לו לדרוש ברופאים כלל, מתוך כך התירו לחולה שיב"ס להמנע מלפקח נפשו במאכ"א וכדו', וידוע מה שכתב אבי האבנ"ז ותשובתו נדפסה באבני נזר חו"מ סי' קצ"ג (בהוצאות שונות אבל בהוצאות האחרונות השמיטו תשובה זו מהאבנ"ז).

אך באמת אין דברי הרמב"ן יסוד להלכה, דהלא הרמב"ן כתב דברים אחרים בספרי ההלכה אשר לו, בספר תורת האדם שער הסכנה כתב "שלא יאמרו שאין דרכן של בני האדם ברפואות אלא שנהגו, כי האי רשות דמצוה הוא להתרפאות ובכלל פיקוח נפש הוא", הרי לן דעת הרמב"ן שמצוה הוא להתרפאות ולא רשות בלבד, ובודאי שאין בזה פגם ואיסור.

ועוד כתב הרמב"ן במלחמות בסנהדרין ע"ד "לא שמענו מדת חסידות לחולה של סכנה שלא יחללו שבת... והמונע עצמו מתחייב בנפשו", ושיטתו הברורה מבוארת דהחולה חייב לעשות כל השתדלות טבעית להתרפאות, ודבריו נראים כסותרים אלה את אלה.

ובאמת פשוט דאף אם היה בזה סתירה היינו קובעים להלכה כדבריו בתורת האדם שנכתב להלכה, וכדבריו במלחמות שנכתב בביאור הלכה וגמ' ולא כפירושו עה"ת שעוסק בביאורי המקראות, וכלל זה ידוע בספרי הפוסקים. אך באמת פשוט שאין בזה סתירה כלל, דדברי הרמב"ן עה"ת לא נאמרו אלא בהיות "ישראל רבים והם שלימים בארץ ישראל", אילו זכינו שכלל ישראל היה מתהלך בתומתו בשלימות המעלות והמדות ובני ישראל היו מתהלכים בארץ כמלאכי עליון דבקים בה' בכל לבבם ובכל נפשם אזי לא היה ענינים מתנהג כלל בדרך הטבע אלא בהנהגה סגולית רוחנית ולא היו נזקקין לרופאים "ואין חיה רעה מזקת לאדם", וכ"ז מבואר שם ברמב"ן, אבל פשוט וברור דמשלא זכינו חובה גמורה הוא על כל אדם לנהוג בדרכי הרפואה הטבעית להביא מרפא ומזור לתחלואיו יחד עם תחנון ותפלה לרופא כל בשר.

וגם מדברי הרשב"א יש ללמוד הלכה ברורה בסוגיא זו דהנה בשו"ת ח"א סי' תי"ג האריך הרשב"א מאד במצוה להתרפאות בדרך הרפואה הטבעית ושאין זה סתירה למצות הבטחון עד שאמרו "דכל שיש בו משום רפואה אין בו משום דרכי האמורי", ולא עוד אלא שאסור להכנס בעניני הסכנות ולבטוח על הנס... ומותר לבטוח באדם והוא שלא יסור לבו מה... **אך לבטוח בה' שיעשה לו תשועה ע"י איש פלוגי מותר ומצוה...** ואפילו חסיד שבחסידיים אין להם רשות לעשות מלאכתן בדרך בטחון רק כדרכו של עולם, והדברים ברורים וחדים עד שאין מקום להסתפק בחיוב הברור להשתדל בדרכי הטבע והרפואה, ואעפ"כ הוסיף הרשב"א בדבריו דמ"מ "האנשים השלמים שזכויותיהם מרובות וכמעשה דר' חנינא בן דוסא" מותר להם לסמוך על הנס וזה הנראה גם בשיטת הרמב"ן כמבואר לעיל ביישוב דבריו.

ושמתי אל לבי שדברינו בעצם הם דברי הט"ז דביו"ד סי' של"ו ס"ק א' כתב "כונת הענין זה דהרפואה האמיתית הוא ע"פ בקשת רחמים דמשמיא יש לו רפואה כמ"ש מחצתי ואני ארפא אלא שאין האדם זוכה לכך אלא צריך לעשות רפואה ע"פ טבע העולם והוא יתברך הסכים על זה ונתן הרפואה ע"פ טבע הרפואות זהו נתינת רשות של הקב"ה וכיון שבא לידי כך יש חיוב לרופא לעשות רפואתו וכו'" הרי שהט"ז כתב "שצריך לעשות רפואה ע"פ טבע העולם" וכתב שוב שזה כונת הרמב"ן בפרשת בחקתי, ולכאורה דבריו הם היפך דברי הרמב"ן, וע"כ שגם הט"ז הבין כדברים הפשוטים הנ"ל דמכלל הן אתה שומע לאו דכיון דהרמב"ן כתב דאין לשלימים וצדיקים גמורים לשאול ברופאים מכלל דלכו"ע הוי חיוב גמור.

וע"ע בש"ך יו"ד סימן רל"ח סק"ה שכתב דחולה שיש בו סכנה שנשבע שלא לאכול נבילה הוי נשבע לבטל את המצוה דמושבע הוא ועומד מהר סיני לפקח נפשו, עי"ש. ובמגן אברהם בסי' שכ"ח סק"ו כתב דחשאב"ס שאינו רוצה לקבל תרופה כופין אותו, ופשוט שאין נפ"מ מאיזה טעם אינו רוצה לקבל תרופה וז"פ. הרי לן דברים ברורים מכל עמודי ההוראה הש"ך הט"ז והמג"א שחייב החולה לעסוק ברפואה.

סו"ד פשוט וברור דחייב אדם להתעסק ברפואה ולהתפלל להקב"ה שישלח לו רפואה שלימה ע"י הרופאים ואין מקום להסתפק בזה כלל, עד שנראה לכאורה שגם הגאון בעל האגודת אזור הסתמך בעיקר על מה שכתב "שנראה בחוש שהרופאים מועדים לקלקל" וכנראה שכך היה במקומו ושעתו שהרפואה לא היתה מפותחת, אך בזמה"ז נראה שאף הוא היה

דמצוה לדרוש ברופאים והולכין אחר הרוב, והלא תזינן שכ"כ הרשב"א הט"ז הש"ך והמג"א עמודי ההוראה וז"ל פ).

צ"ע ר"ת

ב

מצד הדעת ונפיונו רחוק והיא טענה חלושה מן הטועה וזה העיקר דעהו וזכרהו כי הוא עיקר גדול.

הרי לן דאין לחלל שבת ולעבור על איסור אלא על רפואה בדוקה שנקבע ע"י הדעת והנפיון, ולענ"ד אין הרפואה החלופית בכלל זה, ורבים הטועים ומטעים ברפואה זו והמוני העם תולים תקותם בדברים שאין בהם ממש אלא הבל ורעות רוח. ואף שבודאי יש ברפואה החלופית יסודות נכונים ומועילים וגם מרפאים רבים שהם מומחים וישרי דרך אך קשה לדעת איזו היא ביאה ואיזו היא שיבה והאור והחושך משמשים בערבוביא, ובודאי שאין רפואה זו בדוקה ע"י הדעת והנפיון כרפואה המקובלת.

ומשו"ב נראה דחייב אדם להשתדל בכל עוז ברפואה המקובלת והבדוקה ורק כשאין לו מזור ותקוה לפי רפואה זו מותר לו לפנות באופן בלעדי לדרכי הרפואה החלופיים.

ויה"ר שהקב"ה ישלח דברו וירפאם והרופא כל בשר יפליא לעשות רפואה שלימה לכל חולי עמו בית ישראל אשר וייס

מחייב להתעסק ברפואה, (ויש לתמוה על מה שכתב שם שהרמב"ן והאבן עזרא שכתבו שאין צריך להתעסק ברפואה הם רוב נגד הב"ח שכתב

אלא שעדיין יש לשאול אם חובת ההשתדלות חלה רק על רפואה מקובלת או שמא כוללת היא אף את הרפואה האלטרנטיבית ושמא תאמר דאף שאסור לו לאדם לסמוך על הנס מ"מ יוצא הוא ידי חובת ההשתדלות בהתעסקו בדרכי הרפואה הנ"ל.

ובאמת מפורש הדבר בדברי הרשב"א הנ"ל שכתב דאסור לסמוך על הנס אלא צריך "להתעסק בדברים המועילים בין בדברים הטבעיים ובין הסגולות והוא אמרו ורפא ירפא" והביא את ענין הקמיעות שמצינו בש"ס, ואם מצוה זו כוללת ענינים סגוליים פשוט שגם רפואה אלטרנטיבית בכלל. אך מ"מ פשוט דאין זה אלא בדברים ברורים ובדוקים, וכמו שכתב המג"א בשכ"ח סק"א דאין לחלל שבת אלא ברפואה בדוקה, וכך הוא בפיה"מ להרמב"ם יומא פ"ח מ"ד וז"ל "ואין הלכה כרבי מתיא בן חרש בזה שהוא מתיר להאכיל לאדם הכבד של כלב שוטה כשנשך כי זה אינו מועיל אלא בדרך סגולה וחכמים סוברים כי אין עוברין על המצוות אלא ברפואה בלבד ר"ל בדברים המרפאים בטבע והוא דבר אמיתי הוציאו הדעת והנפיון הקרוב לאמת אבל להתרפאות בדברים שהם מרפאים בסגולתם אסור כי כוחם חלוש אינו